

COVID-19-TEEMALISTE VANDENÕUDE JA VANDENÕUTEORiate KUJUTAMISEST STRATEEGILISTES NARRATIIVIDES: RT JA SPUTNIKU LUGUDE SEMIOOTILINE ANALÜÜS¹

Mari-Liis Madisson, Andreas Ventsel

ÜLEVAADE. Artiklis analüüsitakse Venemaa Föderatsiooni rahastatud ingliskeelseid meediakanaleid RT ja Sputnik ning seal koroonapandeemia esimese laine ajal 2020. aasta kevadel ilmunud viirusega seotud vandenõuteooriaid. Eesmärk on seletada neis kanalites pealtnäha paradoksaalsena näivat nihet, kus salajaste manipulatsioonide ja vandenõude paljastajatest muututakse vandenõuteooriate karmideks kriitikuteks. Kuigi mõlemad meediakanalid väljendasid analüüsitud perioodil levinud vandenõuteooriate suhtes negatiivset hinnangut, ilmnes vandenõuteooriate kajastamisel kaks strateegilise esitamise eripära: a) vandenõuteooriate valikuline kriitika ja b) vandenõuteoreetiline seletus vandenõuteooriate levitamisele. Viimases süüdistati peamiselt USA, ELi ja NATO organeid. Seetõttu võib väita, et vaatamata vandenõuteooriate suhtes esitatud valikulisele kriitikale sobitub niisugune meediakajastus üldiste eesmärkidega, mida Venemaa Föderatsiooni strateegiliste narratiividega taotletakse.

Märksõnad: vandenõuteooriad, semiootiline lähenemine strateegilistele narratiividele, RT ja Sputniku meediaanalüüs

Keywords: conspiracy theories, semiotic approach of strategic narratives, RT and Sputnik mediaanalysis

1. Sissejuhatus

2020 läheb ajalukku koroonapandeemia, pretsedenditute liikumispiirangute ja infodeemia aastana. Juba COVID-19 epideemia üleilmse leviku algusetapis, kuu aega enne pandeemia väljakuulutamist, hakati rääkima koroonaviirusega samal ajal kulgeva infodeemia ohtudest. Senitundmatu viiruse agressiivne

¹ Uurimistööd on finantseerinud projekt SHVFI19127 ning Eesti Teadusagentuuri rahastatud projektid MOBTP1009 ja PRG314.

levik, ranged liikumispiirangud, massiline kaugtööle üleminek ning asjaolu, et inimesed veetsid tavapärasest rohkem aega internetis, löid suurpärased tingimused COVID-19 väärinfo levikuks. Vohama hakkas eksitav teave näiteks nii koroonaviiruse tekkimise, selle leviku piiramise meetmete kui ka ravi kohta. Selliste spekulatsioonide kõrval andsid infodeemiale kahtlemata hoogu ka avalikud figuurid, nagu USA riigisekretär Mike Pompeo, kes spekulatsioonide, et viirus on loodud laboratooriumites, või USA endine president Donald Trump ja Brasiilia president Jair Bolsonaro, kes mainisid koroonaviiruse ravi kontekstis tõendamata ja isegi kahjulikke n-ö abinõusid.²

Euroopa Liit³ ning mitmed rahvusvaheliselt tunnustatud väärinfojälgijad⁴ on väljendanud muret, et Venemaa Föderatsioon (VF) ning Hiina Rahvavabariik kasutavad infodeemiat, iseäranis mitmesuguseid koroonaviiruse-teemalisi vandenõuteooriaid, strateegiliselt ära, et oma mõjuvõimu suurendada ning oma narratiive globaalse auditooriumi silmis maksma panna. Infomõjutuskampaania osana levitatud vandenõuteooria on üksikutest valeinfo killukestest potentsiaalselt palju ohtlikum, kuna see võib toimida kui tõlgendusprotsessi oluline ankrupunkt, mis suunab auditooriumi mitmesuguseid fakte, sündmusi ja reaalseid isikuid üliskeptilises valguses käsitlema ja erinevate sündmuste või infokildude tagant vandenõumustreid otsima⁵.

Euroopa välisteenistuse (EEASi) COVID-19 väärinfoteemalises eriraportis⁶ märgiti, et välisriigid, eelkõige Kremli-meelsed allikad, levitavad valeinfot, muu hulgas võimendades olemasolevaid vandenõuteooriaid, mis seovad COVID-19 pandeemia bioloogilise sõja, 5G-tehnoloogia ja vaksineerimisvastaste hoiakutega. On oluline märkida, et välisauditooriumile suunatud

² Ball, P.; Maxmen, A. 2020. The epic battle against coronavirus misinformation and conspiracy theories. – Nature, May 27. <https://www.nature.com/articles/d41586-020-01452-z>.

³ Briefing. COVID-19 foreign influence campaigns Europe and the global battle of narratives. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/649367/EPRS_BRI\(2020\)649367_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/649367/EPRS_BRI(2020)649367_EN.pdf) (12.02.2021).

⁴ Vt https://s3-ap-southeast-2.amazonaws.com/ad-aspi/2020-04/Patriotic%20Troll%20Campaigns%20Report_ASPI%20Cyber.pdf; <https://euvsdisinfo.eu/the-secret-labs-conspiracy-a-converging-narrative/?highlight=conspiracy%20theory>; <https://euvsdisinfo.eu/capitalising-on-the-coronavirus-onspiracist-frenzy/>.

⁵ Madisson, M.-L.; Ventsel, A. 2020. Strategic Conspiracy Narratives: A Semiotic Approach. London: Routledge, p. 2. [Madisson; Ventsel 2020]; Benkler, Y.; Faris, R.; Roberts, H. 2018. Network Propaganda: Manipulation, Disinformation, and Radicalization in American Politics. New York: Oxford University Press, p. 34.

⁶ EEAS special report update: short assessment of narratives and disinformation around the COVID-19 pandemic (update April 23 – May 8) 2020. <https://euvsdisinfo.eu/uploads/2020/05/EEAS-Special-Report-May-1.pdf> (05.06.2020).

infomõjutustegevusega seotud väljaanded, suunamudijad ning trollivabrikud ei tegele pahatihti mitte uute konspiratsiooniteooriate väljamõtlemisega, vaid kogukondlikus mälus juba olemasoleva vandenõuraamistiku taaskasutusega. Ajaloost on teada, et taolisi epideemiale keskenduvaid valeinfo kampaaniaid on strateegilised toimijad varemgi käiku lasknud, näiteks levitas KGB süsteemselt vandenõuteooriat, mille kohaselt olevat HIV USA välja töötatud biorelv⁷.

Käesolev uurimus keskendub ingliskeelse RT (varasema nimetusega Russia Today) ja Sputniku kui VFi olulisimate, välisauditooriumile suunatud infomõjutuskanalite koroonateemaliste artiklite kvalitatiivsele analüüsile. RT ja Sputnik on Kremli rahastatud meediakanalid, mis produtseerivad nii raadio- ja telesaateid kui ka veebiuudiseid. RT ja Sputnik on mitmekeelsed ning nad on kujunenud oluliseks platvormiks, mis vahendab Kremli-meelseid narratiive välisauditooriumile⁸. Hiljutine põhjalik analüüs leidis, et RTs ja Sputnikus propageeritakse süstemaatiliselt Lääne-vastaseid seisukohti, näiteks rõhutatakse seal Lääne moraalsel laostumist, lõhesid NATO liitlussuhetes ning konkreetsete riikide sotsiaalseid konflikte ja valitsuste läbikukkumist nende lahendamisel.⁹

Mitmed varasemad uurimused on osutanud, et vandenõuteooriatel on RT ja Sputniku sõnumites oluline roll.¹⁰ Ühelt poolt sobituvad need kanalite vastuhegemoonilise kuvandiga: nad kasutavad loosungeid *Question more* (RT) ja *Telling the Untold* (Sputnik) ning brändivad end kui Lääne võimu- ja ärieliidi

⁷ Geissler, E.; Sprinkle, R. H. 2013. Disinformation squared: was the HIV-from-Fort-Detrick myth a Stasi success. – *Politics Life Sci*, 32 (2), pp. 2–99, pp. 13–15.

⁸ Kragh, M.; Åsberg, S. 2017. Russia's strategy for influence through public diplomacy and active measures: the Swedish case. – *Journal of Strategic Studies*, 40 (6), pp. 773–816. [Kragh, Åsberg 2017]; Miazhevich, G. 2018. Nation branding in the post-broadcast era: The case of RT. – *European Journal of Cultural Studies*, 21 (5), pp. 575–593. [Miazhevich 2018]; Wagnsson, C.; Barzanje, C. 2019. A framework for analysing antagonistic narrative strategies: A Russian tale of Swedish decline. – *Media, War & Conflict*, 14 (2), pp. 1–19. [Wagnsson, Barzanje 2019]

⁹ Ramsay, G.; Robertshaw, S. 2019. Weaponising news RT, Sputnik and targeted disinformation. King's College London Centre for the Study of Media, Communication & Power. <https://www.kcl.ac.uk/policy-institute/research-analysis/weaponising-news>.

¹⁰ Watanabe, K. 2018. Conspiracist propaganda: How Russia promotes anti-establishment sentiment online? ECPR General Conference 2018, Hamburg. [Watanabe 2018]; Yablokov, I. 2015. Conspiracy theories as a Russian public diplomacy tool: The case of Russia Today (RT). – *Politics*, 35 (3–4), pp. 301–315. [Yablokov 2015]

huve teenivale dekadentlikule meediale alternatiivi pakkuvaid kanaleid.¹¹ See on mõneti paradoksaalne, kuna tihti taaskasutavad nende lood tuntud Lääne meediakanalite tekste¹², mida lihtsalt n-ö Kremlile sobivalt serveritakse. Teisalt sobituvad vandenõuteooriad VFi strateegiliste eesmärkidega, mis on laias laastus seotud lääneriikide poliitika õonestamise ja enda tegevuste legitimeerimisega.¹³ Vandenõuteooriad on narratiivsed selgitused, mis näevad sündmuste põhjusena salaja pahatahtlike eesmärkide nimel tegutsevat inimgruppi¹⁴. Need on osutunud tõhusaks strateegiliseks vahendiks, mille abil poliitiliste oponentide suhtes usaldamatust või isegi põlgust ja hirmu tekitada ja enda moraalset üleolekut näidata.¹⁵ Meile teadaolevalt pole seni veel ilmunud RTs ja Sputnikus avaldatud koroonateemalise info põhjalikku akadeemilist käsitlust.

Siinne artikkel võtab luubi alla selle RT ja Sputniku pealtnäha paradoksaalsena näiva nihke, kus nad kujunevad salajaste manipulatsioonide ja vandenõude paljastajatest vandenõuteooriate karmideks kriitikuteks. Meie eesmärk on anda ülevaade nendes meediakanalites levitatud peamistest vandenõudest või vandenõuteooriast rääkivatest narratiividest ning selgitada seal valitsevaid tähendussuundumusi ja suhtlusfunktsioone. Lisaks on meie siht näidata, milliseid assotsiatsioone ja tõlgenduspädevusi taolised meediakajastused tõenäoliselt oma sihtauditooriumis äratada püüavad, ning selgitada, milline on niisuguste lugude levitamise laiem strateegiline eesmärk. Meie selgitusraamistik tugineb raamatus "Strategic Conspiracy Narrative: A Semiotic approach" (Routledge 2020) esitatud mudelile.

¹¹ Miazhevich 2018; Yablokov 2015; Flaherty, E.; Roselle, L. 2018. Contentious narratives and Europe: Conspiracy theories and strategic narratives surrounding RT's Brexit news coverage. – *Journal of International Affairs*, 71 (1.5), pp. 53–60.

¹² Kragh, Åsberg 2017, p. 788; Watanabe 2018, p. 16.

¹³ Yablokov 2015, p. 301.

¹⁴ Birchall, C. 2006. *Knowledge goes pop*. Oxford, New York: Berg, p. 34.

¹⁵ Madisson; Ventsel 2020, p. 11.

2. Strateegiliste (vandenõu)narratiivide analüüsiraamistik

Oleme varasemates teadustöodes esitanud vandenõuteooria semiootilise mudeli, mis võimaldab avada vandenõulugude aluseks olevaid tähendusloome-mehhanisme¹⁶ ja eripärast semiootilist lähenemist strateegilisele narratiivile¹⁷. Järgnevas anname esmalt ülevaate vandenõuteooriate semiootilise tähistamisloogika olulisematest tunnustest, seejärel esitame mudeli, mille alusel uurida strateegiliste narratiivide meediaprojektsioone, muuhulgas strateegilisi vandenõunarratiive.

2.1. Semiootiline vandenõuteooria mudel

Vandenõunarratiivid teeb info ülekülluse ajastul huviäratavaks nende võime pakkuda lihtsalt hoomatavaid ja tugevate tähendustega laetud maailma-seletusi. Meie hinnangul on vandenõuteooriat otstarbekas käsitleda Juri Lotmani (2006) koodteksti kontseptsiooni põhjal. Lotmani järgi on koodtekst mingi kollektiivi mälust pärinev range süntaktilise organiseeritusega tekstisüsteem, mille märgid võivad jaguneda mitmesugusteks allstruktuurideks, ent siiski säilib koodteksti ühetähenduslikkus, sest „oma tasandilt lähtudes on koodtekst nii sisult kui väljenduselt ühtne nähtus“¹⁸. Vandenõuteooria käitub nagu koodtekst, mis räägib loo mingite sündmuste taga varitsevast kurjusest, samas kui selle koostisosad, näiteks vaenlase eripära väljendamine, ohvrid jms, võivad sisaldada erinevaid paradigmasid¹⁹. Vandenõuteooria koodteksti universaalne sõnum on järgmine: see (ükskõik milline ebameeldiv sündmus)

¹⁶ **Madisson, M.-L.** 2014. The semiotic logic of signification of conspiracy theories. – *Semiotica*, 202, pp. 273–300. [**Madisson** 2014]; **Madisson, M.-L.** 2016. NWO conspiracy theory: A key frame in online communication of Estonian extreme right. – *Lexia*, 23/24, pp. 189–208. [**Madisson** 2016]; **Madisson, M.-L.; Ventsel, A.** 2016. Autocommunicative meaning-making in online communication of Estonian extreme right. – *Sign Systems Studies*, 44 (3), pp. 326–354; **Madisson, M.-L.; Ventsel, A.** 2018a. Groupuscular identitycreation in onlinecommunication of Estonian extreme right. – *Semiotica: Journal of the International Association for Semiotic Studies*, 222, pp. 25–46; **Ventsel, A.** 2016. Political Potentiality of Conspiracy Theories. – *Lexia*, 23/24, pp. 217–234.

¹⁷ **Ventsel, A.** 2020. Venemaa humanitaarabi meediadiskursus kui strateegiline narratiiv: semiootiline analüüs. – *Acta Semiotica Estica*, XVII, lk 33–62. [**Ventsel** 2020]

¹⁸ **Lotman, J.** 2006. Kultuurisemiootika: tekst – kirjandus – kultuur. Tallinn: Olion, lk 245–246; vt **Madisson** 2014, p. 292; **Madisson** 2016, p. 201.

¹⁹ **Madisson** 2014, p. 293.

on vandenõu, s.o varjatud grupeeringu pahatahtliku plaani teostamine²⁰. Oluline on, et selline koodtekstiline tuum on väga kohanemisvõimeline ja seda saab täita olukorrapõhise sisuga.

Vandenõuteooriate koodtekst kätkeb endas nii diskreetset kui ka mitte-diskreetset modelleerimisprintsipi. Neist esimene seostub asjaoluga, et vandenõunarratiivides on tähtis organiseeriv printsip põhjuse-tagajärje ning kronoloogilis-loogiliste suhete väljendamine²¹. Võib koguni väita, et vandenõuteooriate koodtekst soosib üledetermineeritud põhjuslikkust, mis ei jäta ruumi õnnetutele juhistele ja kokkusattumustele, vaid näeb kõiki sotsiaalselt tähenduslikke sündmusi vandenõu kaudu üksteisega seotuna.²² Lisaks n-õ traditsioonilisele põhjuse-tagajärje suhete visandamisele, kujutavad vandenõuteooriad eripäraselt intentsionaalsusele ehk vandenõulaste kurjale tahtele taandatavat põhjuslikkust. Vandenõuteooriate tähendusloomet juhib koodteksti n-õ sätestatud eeldus, et vandenõulased suudavad oma koletuid plaane laiema avalikkuse eest varjatult ellu viia ning et see toob kaasa reaalsed sündmused ja kannatused. Vandenõuteooriate koodteksti mittediskreetne ehk n-õ assotsiatiivne loogika lubab kuhjata kõikvõimalikke n-õ vandenõu tõendeid, mida on vähegi võimalik tuvastada vandenõulaste ja neis kehas-tunud kurjuse märkidena. Nii kaasatakse vandenõuteooriatesse erinevates aja- ja ruumipunktides toimunu ning põimitakse tervikuks esmapilgul täiesti kokkusobimatud sümbolid ja diskursused.²³ Vandenõuteooria koodtekst võimaldab seega luua iselaadset laiaulatuslikku süsteeminarratiivi, mis asetab toimunu keerukasse loogilis-põhjuslikku koordinaadistikku, mille erinevaid osi hoiab koos vandenõulaste kuri kavatsus. Mida kohutavamad on see-juures konkreetse sündmuse tagajärjed, seda jõhkramad ja ebainimlikumad on vandenõulased, kes selle tahtlikult põhjustasid. Vandenõuteooriad visandavad üldjuhul konflikti, kus vastast tajutakse nii korrumppeerunu ja amoraal-sena, kus temaga dialoogi astumine või kompromisside sõlmimine on põhi-mõtteliselt välistatud.

Vandenõuteooriate mittediskreetus ning sellest tulenev võime siduda tähenduslikult erinevaid nähtusi ja infokilde, teeb selle kasutamise strateegilises kommunikatsioonis ahvatlevaks. Alljärgnevalt esitame strateegiliste narratiivide analüüsimise mudeli, mis on välja töötatud just strateegiliste

²⁰ *Ibid.*, p. 294.

²¹ *Ibid.*, p. 290.

²² Madisson, Ventsel 2020, p. 44.

²³ Madisson 2016.

narratiivide meediatõlgenduste uurimiseks, ning seejärel avame mõned strateegiliste vandenõunarratiivide kesksed tekstivõtted.

2.2. Mudellugeja kui strateegilise narratiivi analüüsivahend

Strateegilise narratiivi eesmärk on kujundada sündmuste ja konfliktide tähendusi viisil, et sellega saab mõjutada publiku käitumist loo autorile soovitud suunas.²⁴ Strateegilise narratiivi kaudu mõjutamise aluseks on autori-teksti/sõnumi-vastuvõtja vaheline suhe, mis eeldab kommunikatsiooni-partneritelt mälu ühisosa. Et tekst auditooriumi tähelepanu võidaks, nõuab see viimaselt kursisolekut narratiivis esitatud sündmustega, eelteadmisi narratiivis kujutatud konflikti kesksest teemast ja selle osalistest. Et sõnum oma eesmärgi täidaks, peab selle tõlgendusaspekt olema osa „tema generatsioonimehhanismist: teksti genereerida tähendab käivitada strateegia, mille koostisosaks on [potentsiaalse vastuvõtja] teiste käikude ettenägemine“²⁵. Strateegilise narratiivi kujundaja seisukohast on niisugune adressaadi võimalike tõlgenduskäikude ettenägemisega arvestamine ja ka selle suunamine kantud pragmaatilistest eesmärkidest: autor soovib, et tema sõnumit mõistetakse temale sobival viisil ja et sõnum ei muutuks liigmahukaks²⁶.

Eco järgi konstrueerib autor teksti, luues mudellugeja, mille eesmärk on, et lugeja dekodeeriks sõnumi võimalikult täpselt²⁷. See tähendab, et ideaaljuhul peaks see adressaadis aktualiseerima pädevused (sümbolid, koodid, ajaloolised ja kultuurilised alltekstid, retoorilised kujundid jne), mida autor soovib²⁸. Mudellugeja konstrueeritakse tekstistrateegiate abil ning teda on seetõttu võimalik diskursuse tasandil uurida. Need mudellugeja konstrueerimise tingimused peavad olema rahuldavad, et tekst saaks oma potentsiaalis aktualiseeruda²⁹ ja teenida strateegilise narratiiviga taotletud eesmärgi³⁰. Kuigi Eco räägib mudellugejast ennekõike tekstiloome üldistest eesmärkidest lähtuvalt, esitab sinne käsitlus mudellugeja strateegilise narratiivi uurimisprotsessi

²⁴ O'Loughlin, B.; Miskimmon, A.; Roselle, L. 2017. Strategic Narratives: Methods and Ethics. – Miskimmon, A.; O'Loughlin, B.; Roselle, L. (eds.). Forging the World: Strategic Narratives and International Relations, Michigan: University of Michigan Press, pp. 23–55, p. 50.

²⁵ Eco, U. 2005. Lector in Fabula, Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 61. [Eco 2005]

²⁶ Madisson 2020, lk 25.

²⁷ Eco 2005.

²⁸ Madisson, Ventsel 2020, p. 25.

²⁹ Eco 2005, lk 65.

³⁰ Madisson, Ventsel 2020; Ventsel 2020.

analüütilise abivahendina. Mudellugejat konstrueerivate tekstistrateegiate tuvastamine aitab uurida suhtluseesmärke, mida on tekstiga soovitud saavutada. Järgnevalt esitame mõned mudellugejat konstrueerivad tekstistrateegiad.

1. Topic kui strateegilise narratiivi keskne konfliktiteema. Kokkuvõtlikult on *topic* hüpotees, mille tõlgendaja formuleerib, kui ta püüab tuvastada, millest tekst räägib³¹. Tavaliselt aitavad teda *topic*'u määratlemisel teksti pealkirjad, alapealkirjad ja juhtväljendid. *Topic*'u määratlemine on ühine (pragmaatiline) samm, mis suunab lugejat teksti semantilisi omadusi eritlema.³² Strateegiliste narratiivide meediatõlgenduste puhul saab enamasti *topic*'u määratleda, tuvastades keskse konflikti, mille pärast erinevad osalised võitlevad, ehk konstrueerides mingi konflikti käivitava sündmuse. Konflikt võib olla seotud konkreetse sündmusega, mille tähendust soovitakse endale sobivas suunas vormida, ka võib konflikt puudutada laiemaid strateegilisi eesmärke, näiteks muuta väljakujunenud arusaama konkreetsetest toimijatest või rahvusvaheliste suhete süsteemist.

Samamoodi nagu strateegilised narratiivid, koondub vandenõuteooria ümber konflikti, kus seisavad vastamisi vandenõu tõttu kannatajad ning salajastest manipulatsioonidest kasu lõikavad kuritahtlikud jõud. Sageli sisaldab vandenõuteooria lisaks fundamentaalsele konfliktile enamasti ka mitmeid teisi, lokaalsema tähendusega konflikte – *subtopic*'uid. Näiteks moodustub globaalse *New World Order*'i (NWO) vandenõunarratiivi konflikt mitmetest allkonfliktidest: NWO eeldab, et vandenõulased on haaranud enda kätte globaalse majandusliku ja poliitilise võimu ning viivad seda ellu erinevate organisatsioonide kaudu (nt ÜRO, WTO, EL, Bilderbergi rühmitus jne) ja et nende organisatsioonide tegevus on omakasu eesmärgil suunatud olemasoleva (demokraatliku) rahvusriikidele tugineva maailmakorra õõnestamisele.³³ Nendele allkonfliktidele osutamise kaudu suunatakse sihtauditooriumi kas võimendama mingeid olemasolevate tähendusüksuste semantilisi omadusi tekstis või hoopis neid tuimestama. Mõlemal juhul kehtestatakse taolise tegevuse käigus *tõlgenduse sidususe* tasand.³⁴

³¹ Eco 2005, lk 98.

³² *Ibid.*, lk 108–109.

³³ Madisson, Ventsel 2018, lk 15; vt ka Ballinger, D. 2011. *Conspiratoria: the Internet and the Logic of Conspiracy Theory*. The University of Waikato, the department of Screen and Media Studies. Doctoral thesis.

³⁴ Madisson, Ventsel 2020, lk 53.

2. Baassõnastik ja keele valik³⁵ on vajalik, et sihtauditoorium tunneks tekstis kasutatavad sõnad elementaarsemantilisel tasandil ära. Baassõnastiku valik peab tagama, et auditoorium mõistaks esialgset sõnumit, mistõttu peavad strateegilises narratiivis kujutatud sündmused, toimijad ning pärisnimed olema sihtauditooriumile teataval määral tuttavad.

Samamoodi on vandenõunarratiivides – isegi kui räägitakse globaalsetest süsteemivandenõudest –, kus konfliktiosalised on enamasti kontekstispetsiifilised pahalastest agendid või kannatajad. Sageli leiab viiteid konkreetsetele ajaloosündmustele ja reaalsel isikutel põhinevatele tegelastele, kellele lugu üles ehitatakse.

3. Retoorilised ja stilistilised valikud on arusaadavad tõlgendajale, kellel on teatav entsüklopeediline pädevus ehk kes hoomab lisaks n-õ sõnaraamatu tähendustele ja süntaktikareeglitele ka sõnade kontekstuaalset ehk erineva empiirilise kasutusega seotud pragmaatilist tähendust³⁶. Retoorilise ja stilistilise pädevusega lugeja peaks olema võimeline mõistma ja ära tundma nii tekstis sisalduvaid kujundlikke väljendeid kui ka erinevaid stilistilisi konnotatsioone, ta hoomab mitmesuguseid žanrireegleid ning suudab mõista ironiat.³⁷ Edukas strateegiline narratiiv peab sisaldama sihtauditooriumi jaoks tuttavaid tekstikujundeid, metafoore, levinud analoogiaid, nalju jne.³⁸

Mudellugeja konstrueerimisel vandenõuteooriate kontekstis on üks põhilisi kasutatavaid tekstistrateegiaid analoogia loomine, mis toimib peamiselt assotsiatiivse modelleerimise printsiibil. Sageli ei markeeritagi analoogiat muul viisil kui pelga osutamise või nimetamise kaudu, mis on Juri Lotmani järgi selge näide ligikaudsest seosloomest³⁹. Vandenõuteooriad kasutavad sündmuste seletamisel sageli analoogiat varasemate sündmustega, mille põhjuslik seos on (nii palju kui seda üldse on ajaloo puhul võimalik väita) äärmiselt meelevaldne.

Teine vandenõuteooriatele iseloomulik retooriline tekstistrateegia on **peegelprojektiivne** ehk **antiteetiline kujutamine**. See on binaarse modelleerimise äärmusjuht, mida iseloomustab püüd tõlgendada kõiki semiootilisi süsteeme ehk tähenduslikke tervikuid (kultuure, tekste), mis etteantud n-õ õigele süsteemile vastanduvad, ü h e s e , m i t t e d i s k r e e t s e n-õ v a l e

³⁵ Eco 2005, lk 84.

³⁶ *Ibid.*, lk 85.

³⁷ *Ibid.*, lk 86.

³⁸ Madisson, Ventsel 2020, lk 27.

³⁹ Lotman, J. 1999. Semiosfäärist. Tallinn: Vagabund, lk 51; Ventsel, A.; Madisson, M.-L. 2017. Tõejärgne diskursus ja semiootika. – Acta Semiotica Estica, XIV, lk 93–116.

süsteemina – antikultuuri, antitekstina⁴⁰. Antiteetiline modelleerimine ilmneb kujukalt näiteks nimetamisel, kus objektide nimi peegeldab nende olemust. Nii nimetatakse religioosse konflikti ümber koonduvates vandenõuteooriates vandenõulasi sageli otsesõnu antikristuseks⁴¹ jne.

4. Tavastsenariumi valik määrab, kuidas strateegilistes narratiivides kujutatakse tegelaste spetsiifilisi omadusi ja nende tegevuste trajektoori⁴². Tavastsenariumi mõistmine eeldab tõlgendajalt samuti pragmaatilist pädevust ehk teatavaid normatiivseid ja stereotüüpseid sündmuskäike ja tegelasi, mis on tema mällu varasemate tekstikogemuste vahendusel süübinud⁴³. Vandenõusid (objektitasandil) kujutavate tekstide eripära on, et seal nähakse maailma sageli võitlusena hea ja halva vahel, mistõttu on neis levinud näiteks sõjastsenarium, millega kaasneb sageli baassõnastiku ja retooriliste võtete laetus sõjandusterminitega.

5. Intertekstuaalsed valikud osutavad autori kavatsusele luua tekst, mille mudellugeja on kursis teatud eripärase tekstirepertuaariga ning suudab mõista sellele omaseid kontseptsioone ja selgitusskeeme⁴⁴. Teksti intertekstuaalse kodeerituse mõistmine võib eeldada näiteks filosoofia, teaduse, kirjanduse, poliitika vms diskursuse või kindlate teostega kursisolekut. Vandenõunarratiivides on üsna tüüpilised viited näiteks kirjandusklassikasse kuuluvatele düstooptele, nt Orwelli teosele „1984“, iseäranis sageli leiab sealt laenamist näiteks mõttepolitsei kujund. Väga populaarsed on intertekstuaalsed viited ka näiteks 1990. aastate ikoonilisele sarjale „Salatoimikud“, mille loosung „Tõde on kusagil olemas“ kordub paljudes vandenõudele viitavates tekstides.⁴⁵

6. Autori ideoloogilised valikud on seotud viisiga, kuidas ta erinevate tekstivõtetega apelleerib lugeja väärtushoiakutele ja ideoloogilistele arusaamadele⁴⁶. Viimane võib näiteks võimaldada teatavatele väidetele usaldusväärsust lisada või tõlgendajat teatavate maailmavaateliste põhiideede või -märksõnade juurde juhatada. Tänapäevaste vandenõuteooriate konfliktid keskenduvad sageli liberaalse ja konservatiivse ideoloogia vastasseisule, millele viidatakse intertekstuaalsete võtetega, osutades näiteks Dugini

⁴⁰ Lotman, J.; Uspensky, B. 1978. 'On the semiotic mechanism of culture.' – *New Literary History*, 9 (2), pp. 211–232.

⁴¹ Madisson, Ventsel 2020, lk 54.

⁴² Eco 2005, lk 86.

⁴³ *Ibid.*, lk 87.

⁴⁴ Eco 2005, lk 88.

⁴⁵ vt Madisson, Ventsel 2020, lk 81.

⁴⁶ Eco 2005, lk 91.

teooriatele, Frankfurdi koolkonna esindajatele, Matrixi filmile ning Orwelli teosele „1984“ jne⁴⁷.

Mudellugejat konstrueerivate tekstistrateegiade tuvastamine võimaldab käesolevas artiklis eksplitseerida, kuidas vandenõudest ja/või vandenõuteooriatest rääkivatest tekstides sihtauditooriumi kujundatakse ning kuidas konfliktiosalisi konstrueeritakse, et see sobituks strateegilise toimija eesmärkidega. Kuna kordamist võib pidada üheks strateegiliste narratiivide iseloomulikuks tunnuseks⁴⁸, lubab nende tekstistrateegiade abil järjepidev ja korduv mudellugeja konstrueerimine eeldada, et need on strateegilise autori teadliku valiku tulemus, mille eesmärk on toetada konkreetseid geopoliitilisi eesmärke.

3. Empiiriline materjal ja analüüsikäik

Uurimuse empiiriline osa tugineb RTs ja Sputnikus 2020. aasta 1. veebruarist kuni 31. maini ilmunud lugudele, mis sisaldasid viiteid koroonaviiruse ja vandenõude või vandenõuteooriate kohta. Otsustasime kõnealuse perioodi kasuks, kuna sellesse mahub nii koroonaeptideemia puhkemine Euroopas ja Põhja-Ameerikas, pandeemia ning sellega seotud liikumispiirangute väljakuulutamine kui ka esimese viiruselaine lõppemine ja piirangute lõdvendamine paljudes riikides. Oma strateegilise valimi koostamisel tuginesime RT ja Sputniku otsingumootoritele. Keskendusime lugudele, mis sisaldasid vähemalt üht järgevatest märksõnadest: *COVID-19, koroonaviirus, SARS-CoV-2, vandenõuteooria, vandenõu, Wuhani labor, valejalg, kinnimätsimine*. Neid kaalutlusi arvesse võttes pääses meie valimisse 42 Sputniku ja 64 RT lugu, millest valdav osa oli avaldatud välisuudiste või konkreetseid riike, eelkõige USA-d ja Ühendkuningriike ning vahel ka Venemaad, puudutavate uudiste rubriigis. Umbes kolmandik analüüsitud tekstidest paigutus arvamusaluste alla. Selle žanri eripärast tingituna oli nendes tekstides rohkem reljeefseid kujundeid ning hinnangulisi väited, samuti osutati seal kõige eksplitsiitsemalt vandenõu(de) olemasolule. Kuigi paljude lugude juurde oli lisatud põnevat (audio)visuaalset materjali, otsustasime käesoleva uurimuse mahupiirangut ning ühtsust arvestades keskenduda üksnes tekstilistele representatsioonidele.

⁴⁷ Madisson, Ventsel 2016, 2020.

⁴⁸ Zhabotynska, S.; Velivchenko, V. 2019. New media and strategic narratives: the Dutch referendum on Ukraine – EU Association Agreement in Ukrainian and Russian Internet blogs. – European Security, 28 (3), p. 361.

Pärast materjali kogumist keskendusime RT ja Sputniku lugude lähilugemisele. Kuna väljaannete kajastuses ei ilmnenud märkimisväärseid erinevusi (pigem täheldasime suuri kattuvusi nii käsitletud sündmuste, konkreetsete kõneisikute kui ka üldise tonaalsuse tasandil), otsustasime väljaanneteülese analüüsi kasuks. Uurisime tekstikorpuses esinenud põhilisi viise, kuidas RTs ja Sputnikus vandenõusid ning vandenõuteooriaid kujutati, pöörates tähelepanu järgnevale: milliste teemade ja konfliktide puhul neist räägiti, milline oli vandenõude/vandenõuteooriate representatsioonide tonaalsus, keda peamiste aktiivsete agentidena kujutati, milliseid eesmärke vandenõude/vandenõuteooriate levitamisega seostati ning keda kujutati peamise vandenõude/vandenõuteooriate tõttu kannatajana.

Seejärel võrdlesime ja ühtlustasime mõlemaid tähelepanekuid ning järgmine etapp oli põhiliste vandenõude/vandenõuteooriate kujutamiskiiside analüüsimine strateegiliste vandenõunarratiivide semiootilise mudeli põhjal. Täpsemalt esitasime põhilised vandenõude/vandenõuteooriate representatsioonides kasutatud tekstistrateegiad ja tähendusloomevõtted (baassõnastiku loomine, retooriliste ja stilistiliste võtete kasutamine, tavastsenariumi sätestamine, ideoloogiliste, intertekstuaalsete pädevuste aktualiseerimine). Diskussiooniosas kõrvutasime oma tulemusi teiste uurimustega, mis on käsitlenud VFi strateegilisi välisauditooriumile suunatud (vandenõu)narratiive, ning selgitasime, millised tähistamisviisid olid püsivad ning millised uued strateegiad kerkisid esile koroonainfodeemia kajastamisel.

Meie lähenemise juures on oluline tähele panna kahte piirangut. Esiteks tuleb teadvustada, et me ei pääse RT ja Sputniku tekste analüüsidest otseselt ligi VFi laiapõhjalistele strateegilistele eesmärkidele⁴⁹, küll aga pakuvad need kõnealused kanalid väärtuslikku materjali ja aitavad mõista, milliste tähenduste poole Kreml välisauditooriumi koroonakajastustes suunata püüab. Meie lähenemise keskmes on empiiriline tekstimaterjal, mille vahendusel mõjutatakse strateegilist auditooriumi. Meie eeldus on, et meediatekstide strateegiline funktsioon ilmneb, kui tuvastada nendega taotletava eesmärgi ja sihtauditooriumi kujundamise tekstistrateegia võtted, ilma et peaksime uurima narratiivi esmase autori kohta või tuvastama selle levitamist koordineerivat keskasutust⁵⁰.

Teiseks soovime rõhutada, et vandenõude ning vandenõuteooriate representeerimisele ja selle aluseks olevatele tekstistrateegiatele keskenduva

⁴⁹ Wagnsson, Barzanje 2019, p. 2.

⁵⁰ Madisson, Ventsel 2020, p. 109.

analüüsi põhjal ei saa otsustada osutatud representatsioonide paikapidavuse või tõeväärtuse üle. Teisisõnu ei võta me seisukohta vandenõude olemasolu kohta, vaid keskendume üksnes neid ümbritseva diskursuse uurimisele. Leiame, et vandenõude ja vandenõuteooriate representeerimist on oluline uurida, sest sellel on keskne roll võitluses koroonaeptideemia ja -infodeemia tähenduse pärast.

4. Vandenõude ja vandenõuteooriate representatsioonide analüüs

Analüüsis tuvastasime viis peamist vandenõuteooriatele ja vandenõudele keskenduvat *topic*'ut. Taolisel eristamisel on eelkõige analüütilise korrastamise funktsioon, vahel ilmnes samas tekstis mitu paralleelset *topic*'ut, mõnikord *topic*'ud ka põimusid. Allpool esitame peamised mudellugeja konstrueerimise tekstistrateegiad, mida nende teemade kajastamisel kasutati. Kuigi tuvastasime iga teema juures kõiki teooriasas nimetatud tekstistrateegiaid, märgime analüüsis peamisi.

4.1. 5G-mastide ja koroonaviirust seostavate vandenõuteooriate levik

Vaadeldaval perioodil ilmus üsna palju lugusid, mille peamine *topic* oli 5G-laineid ja koroonaviirust seostavate vandenõuteooriate plahvatuslik levimine sotsiaalmeedias. 5G-vandenõuteooriatest rääkides osutati, et 5G nõrgestab inimeste immuunsust ja muudab nad koroonaviirusele vastuvõtlikumaks ning laiem avalikkus vaikib selle teadmise maha. 5G-vandenõuteooriatest rääkivad RT ja Sputniku artiklid olid enamjaolt kriitilised ehk nad tõid esile taoliste vandenõuspekulatsioonide alusetust, mistõttu võime lisaks 5G-vandenõuteooriatele osutavatele sõnadele lisada mudellugeja baas-sõnastiku hulka ka tähistajad, millega *topic*'ule niisugust hinnangut kujundati. Sageli viidati juba artiklite pealkirjas, et tegemist on vandenõuteooria, valeuudise ja hirmutamisvõttega⁵¹.

⁵¹ **Sputnik** 2020a. 5G Coronavirus Conspiracy Theories in UK Just Fake News, NHS Director Says. – Sputnik, April 04. <https://sputniknews.com/uk/202004041078834561-5g-coronavirus-conspiracy-theories-in-uk-just-fake-news-nhs-director-says/>; **Korso**, T. 2020a. Absolutely Unrelated: Scientists Bust Myths That 5G Equipment Helps to Spread Coronavirus. – Sputnik, April 05. <https://sputniknews.com/science/202004051078843659-absolutely-unrelated-scientists-bust-myths-that-5g-equipment-helps-to-spread-coronavirus/>. [**Korso** 2020a]

Artiklites vahendati erinevate riikide COVID-19 kriisikommunikatsiooniga seotud ametiisikute (Cabinet Office'i minister Michael Gove⁵²) ja institutsioonide (Suurbritannia meediaregulatsiooni asutus Ofcom⁵³) või tunnustatud faktikontrollijate (nt Logically) hinnanguid, mis 5G-vandenõuteooriaid ühemõtteliselt hukka mõistsid ning koguni ohtlikuks kuulutasid. Niisuguse ametlikele eksperdihinnagutele osutava tekstistrateegia eesmärk oli luua 5G-vandenõuteooriate suhtes kriitiline mudellugeja. Taolise strateegia hea näide oli nii RTs kui ka Sputnikus kajastatud Stephen Powisi kui Ühendkuningriigi riikliku tervishoiuteenistuse direktori seisukoht⁵⁴:

5G-lugu on täielik prügi, see on jama, see on kõige hullem võltsuudis. Reaalsus on see, et mobiiltelefonivõrgud on meie kõigi jaoks ülitähtsad, eriti ajal, kui palume inimestel koju jääda.

Lisaks paistis RT ja Sputniku lugudest silma vandenõuteooriaid ning nende levitajaid naeruväärivast (väljendid *ohtlik jama, müstiline, valesti hinnatud, 5Gd puudutavad müüdid* jms), vahel ka halvustav ja häbistav (*täielik prügi, veider*) retoorika. 5G-vandenõuteooriate levikuga seostatud lääne auditooriumi kujutati lihtsameelse, nõrga ja segadusse aetuna⁵⁵.

Niisugune 5G-vandenõuteooriate kriitika esitati mudellugejale sageli tavastenaariumi abil, mille järgi inimesed käituvad kriisiolukorras irratsionaalselt ja kummaliselt: koroonaviirus ja seda ümbritsev infodeemia on vallandanud kollektiivse hirmulaine, mis viib Lääne inimesi paanika ja irratsionaalse käitumiseni. Seejuures kajastati rohkelt rünnakuid, mida vandenõuteoretikutest aktivistid olid korraldanud 5G-mastide vastu. Niisugused artiklid keskendusid üldjuhul Euroopas, peamiselt ÜKS ja Hollandis,

⁵² **Korso** 2020a.

⁵³ **Sputnik** 2020b. UK Media Regulator Warns ITV Over Eamonn Holmes 'Ill-Judged' Comments About 5G Coronavirus Links. – Sputnik, April 20. <https://sputniknews.com/uk/202004201079034798-uk-media-regulator-warns-itv-over-eamonn-holmes-ill-judged-comments-about-5g-coronavirus-links/>.

⁵⁴ **Korso, T.** 2020b. 5G Coronavirus Conspiracy Theories in UK Just Fake News, NHS Director Says. – Sputnik, April 20. <https://sputniknews.com/uk/202004041078834561-5g-coronavirus-conspiracy-theories-in-uk-just-fake-news-nhs-director-says/>.

⁵⁵ **RT** 2020a. 'It's man-made to test 5G': Boxer Khan spreads coronavirus conspiracy claims, suggests pandemic could be 'population control' plot. – RT, April 04. <https://www.rt.com/sport/484967-coronavirus-5g-amir-khan/>.

toimunud rünnakute vahendamisele, kuid mõned lood kajastasid samaaegseid sündmusi ka Kanadas ja USA-s⁵⁶.

Mudellugeja oli konstrueeritud valitseva tekstistrateegiaga, mille eesmärk oli suunata lugeja pidama 5G ja koroonaviiruse seostele osutavate vandenõuteooriate levitamise peamiseks eesmärgiks võimalike Huawei ja mitmete lääneriikide (nt ÜK, Prantsusmaa) 5G-kaubanduskõneluste ohtuseadmist⁵⁷. Selles kontekstis osutati ka aktiivsetele agentidele: nendeks olid Trumpi administratsiooni esindajad, kes on huvitatud Huawei ja Euroopa riikide kaubanduskokkulepete nurjamisest ning kasutavad Hiina tehnoloogiahiu vastu hirmutamiskampaania osana ära ka koroonaviirusega seotud 5G-lugusid, ning ÜK toorid, kelle motiive nähti peamiselt sisepoliitikat lähtuvatena⁵⁸. Niisugustel puhkudel väljendasid RT ja Sputnik ning kanalites vahendatud kõneisikud selgelt hukkamõistu 5G-hirmude strateegilise ärakasutamise ja poliitiliste vastaste, peamiselt Hiina ja Iraani, alusetu

⁵⁶ **Cureton, D.** 2020a. Never Mind The B****cks: Google To Censor COVID-19 5G Conspiracies Amid String Of UK Mast Attacks. – Sputnik, April 08. <https://sputniknews.com/science/202004081078880884-never-mind-the-bcks-google-to-censor-covid-19-5g-conspiracies-amid-string-of-uk-mast-attacks/>; **RT** 2020b. Anti-5G fever spreads to the Netherlands as towers suffer ‘arson and sabotage’. – RT, April 11. <https://www.rt.com/news/485561-russia-coronavirus-daily-record/>; **Sputnik** 2020c. UK Trade Group Reports Further Attacks on 5G Masts. – Sputnik, April 14. <https://sputniknews.com/uk/202004141078954060-uk-trade-group-reports-further-attacks-on-5g-masts/>; **Dergacheva, L.** 2020a. About 90 5G Conspiracy-Linked Attacks on Phone Masts Reported During UK Lockdown. – Sputnik, May 26. <https://sputniknews.com/science/202005261079421130-about-90-5g-conspiracy-linked-attacks-on-phone-masts-reported-during-uk-lockdown/>; **RT** 2020c. Canadian Officials Concerned by Attacks on Cell Towers Amid 5G Conspiracy Theories. – RT, June 06. <https://sputniknews.com/world/202005061079208563-canadian-officials-concerned-by-attacks-on-cell-towers-amid-5g-conspiracy-theories/>; **RT** 2020d. DHS & FBI fear more attacks on 5G infrastructure fueled by Covid-19 conspiracies. – RT, May 17. <https://www.rt.com/usa/488881-dhs-fbi-5g-attacks-coronavirus/>.

⁵⁷ **RT** 2020e. Huawei urges UK to stick with 5G collaboration as Chinese firm becomes target of Covid-19 conspiracies. – RT, April 13. <https://www.rt.com/uk/485695-huawei-china-5g-review-coronavirus/>.

⁵⁸ **Serebriakova, A.** 2020. Coronavirus Pandemic Reportedly Hardens Stance Towards Huawei Among UK Tories. – Sputnik, April 17. <https://sputniknews.com/uk/202004171078992906-coronavirus-pandemic-reportedly-hardens-stance-towards-huawei-among-uk-tories/>; **RT** 2020f. French industrialist calls for 5G MORATORIUM amid Covid-19, conspiracy theories & burning of masts. – RT, May 23. <https://www.rt.com/news/489596-france-coronavirus-5g-postpone/>.

RT 2020g. UK ministers ‘no longer discounting’ theory that Covid-19 leaked from Wuhan lab – report. – RT, April 05. <https://www.rt.com/uk/485026-ministers-china-laboratory-coronavirus/>.

süüdistamise suhtes. Kõige selgemini võtab RT ja Sputniku seisukoha kokku intervjuu Tom Harperi, Neijiangi ülikooli dotsendiga⁵⁹:

Praegused Hiina ettevõtete ja eriti Huawei-suunalised hirmud on selle kampaania poolt suuresti mõjutatud, eriti idee, et need ettevõtted on Hiina riigi käepikendused; nii et see on mitmes mõttes selle jätk. Tõenäoliselt on selle sammu vastased kohanud 5Gd ja koroonaviirust puudutavaid vandenõusid ning näinud nendes võimalust selle otsuse ümberpööramiseks, nii et see on tõesti omamoodi järeldus. /... / Ameerika ametnikud pole tegelikult pakkunud veenvaid tõendeid seoste kohta Hiina riigiga; seega on seal teatavat hirmuõhutamist, absoluutselt.

Tsitaadi esimesed laused suunavad mudellugejat tõlgendama koroonaviiruse ja 5G-tehnoloogia vahelisi seoseid USA Hiina-vastase infomõjutuskampaania raamistikus. Tsitaadi lõpp annab USA tegevusele selgelt negatiivse hinnangu (hirmuõhutamine).

Kokkuvõttes domineeris RT ja Sputniku 5G ja koroonaviirusega seotud vandenõuteooriate meediakajastuses kriitiline ning naeruvääristav suhtumine: neid nähti kui märke infodeemiale osutavast kollektiivsest hirmulainest, mis viib Lääne inimesi paanika ja irratsionaalse käitumiseni. Niisuguste vandenõuteooriate levitamise taga nähti peamiselt USA majandushuve edendava strateegilise kommunikatsiooni eesmärke.

4.2. Vaktsiinivastaste vandenõuteooriate populaarsuse kasv koroonapandeemia keskel

Kogu analüüsitud perioodi vältel ilmus RTs ja Sputnikus lugusid, mille keskseks *topic*'uks olid koroonaviirusega levima hakanud vaktsiinivastased vandenõuteooriad. Samamoodi nagu 5G-vandenõuteooriate kajastamisel, polnud ka vaktsiinivastaste vandenõuteooriate põhisisu iga kord esile toodud, vaid sageli osutati niisuguste vandenõuteooriate ulatuslikule levimisele. Vandenõuteooriate sisu võib üldjoontes kokku võtta järgmiselt: Bill Gates või mõni teine globalistiks peetud mõjukas inimene, näiteks Georg Soros, kasutab koroonaviirust ja sellega kaasnevat hirmu pahatahtlikult ära, et koroonavaktsiinide kattevarjus võimalikult palju inimesi kiibistada ja nad seeläbi

⁵⁹ Sputnik 2020d. There is 'an Element of Scaremongering' Over Chinese Tech Firms in UK – Academic. – Sputnik, April 14. <https://sputniknews.com/analysis/202004141078952175-there-is-an-element-of-scaremongering-over-chinese-tech-firms-in-uk---academic/>.

manipuleeritavaks muuta⁶⁰. Enim kajastati saadikutekoja liikme Sara Cuniali sõnavõttu Itaalia parlamendis, mida vahendasid mitmel korral nii RT⁶¹ kui ka Sputnik⁶². Väljaannete järgi osutas parlamendiliige oma kõnes süvariigi ja Bill Gatesi seoste ning märkis: „Gates on globaalpoliitika tasandil töötanud rahvastiku vähendamise ja diktaatorliku kontrolli plaanide kallal, üritades saavutada juhtpositsiooni põllumajanduse, tehnoloogia ja energia vallas.“ Cuniali väitel oli Gates öelnud, et tehes „head tööd vaktsiinide, tervise ja reproduktsiooniga, saab globaalset populatsiooni vähendada 10–15%“ ning et „vaid genotsiid võib maailma päästa“.

Selles sõnavõttus tõuseb esile vaktsiinivastaste vandenõuteooriate tüüpiline põhisõnavara: *Bill Gates; süvariik; globaalne kontroll ressurside, sealhulgas inimeste üle* jne.

Meediakajastused, mis rääkisid vaktsiinivastaste teooriate laia levikust USAs, ÜKs ja Austraalias või ingliskeelses sotsiaalmeedias, olid sageli üles ehitatud kriitiliselt ja naeruvääristava stiiliga. Sageli anti oma suhtumist edasi ka pealkirja tasandil: eelnevalt osutatud Cunialist kirjutava artikli⁶³ pealkirjas „Itaalia seadusandja nõuab Bill Gatesi uurimist „inimsusevastastes kuritegudes“ ... Kuid MIKS?“ rõhutas suurte tähtedega kirjutatud küsimus imestust Cuniali seisukoha suhtes. Sageli seostati absurdsuse rõhutamiseks vandenõuteooriate levitajaid näiteks n-ö viimsepäeva prohvetite ning lamemaalaste või UFO-entusiastidega. Niisuguste intertekstuaalsete osutustega teistele kurioosumitele kujundati mudellugejas vaktsiinivandenõuteooriate suhtes kriitilist tõlgendushorisonti.

Erinevalt 5G-teooriatest ei vahendatud vaktsiinivastaste teooriate puhul teadlaste või ekspertide vandenõuteooriate eest hoiatavaid või neid kummuvatavaid sõnumeid. Samas ei andnud ei RT ega Sputnik ühelgi juhul mõista,

⁶⁰ **Korso, T.** 2020c. ‘Vaccines With Microchips’: Russian Tennis Legend Marat Safin Spreads Coronavirus Conspiracy Theory. – Sputnik, April 15. <https://sputniknews.com/world/202004151078962891-vaccines-with-microchips-russian-tennis-legend-marat-safin-spreads-coronavirus-conspiracy-theory/>. [Korso 2020c]; RT 2020h. ‘They’re preparing people for microchip implants’: Tennis legend Marat Safin shares coronavirus conspiracy theory. – RT, April 14. <https://www.rt.com/sport/485744-marat-safin-coronavirus-conspiracy/>.

⁶¹ RT 2020i. Italian lawmaker demands Bill Gates be investigated for ‘crimes against humanity’... But WHY? – RT, May 18. <https://www.rt.com/news/488912-italy-parliament-bill-gates-coronavirus/>

⁶² **Burunov, O.** 2020a. Italian MP Claims Bill Gates Should Be Tried for ‘Crimes Against Humanity’ in Jab at COVID Vaccine. – Sputnik, May 18. <https://sputniknews.com/europe/202005181079340375-italian-mp-claims-bill-gates-should-be-tried-for-crimes-against-humanity-in-jab-at-covid-vaccine/>. [Burunov 2020a]

⁶³ **Burunov** 2020a.

et väljaanded nõustuksid koroonaga seotud vaktsiinivastaste vandenõuteooriate seletuskäikudega. Sageli suunati lugejat juba artikli avalausetega vandenõuteooriasse kriitiliselt suhtuma. Näiteks juhatati Marat Safini vaktsiini ja kiibistamise seosele osutav sotsiaalmeediapostitusest rääkiv lugu sisse järgmise lausega: „Hoolimata valitsuste jõupingutustest kuulujuhtude levik koroonaviiruse päritolu kohta peatada, levivad nad jätkuvalt veebis“⁶⁴. Vaktsiiniteooriatest räägiti enamasti kui kurioosumitest, mille mudellugejat konstitueeriv kriitiline alatoon oli sarnane 5Gd ja koroonaviirust seostavate vandenõuteooriatega. Mõlemal juhul raamistati vandenõuteooriad **inimese** kriisikäitumise irratsionaalsust rõhutava tavastsenariumiga: **inimesed** käituvad kriisiolukorras irratsionaalselt ja kummaliselt ning niisuguste vandenõuteooriate levik on näide (enamasti Lääne) **inimeste** halvast n-ö vaimsest toimetulekust koroonakriisiga.

Erinevalt 5G-vandenõuteooriate levimise põhjustele osutamisest (USA levitab neid Hiina süüdistamiseks) polnud vaktsiinivastaste vandenõuteooriate puhul võimalik niisugust agentsust tuvastada. Mitmetes lugudes viidati küll, et nii Trumpi kui ka Gatesi konkreetset teod on andnud alust konspiratiivseteks spekulatsioonideks: näiteks mainiti Trumpi avaldusi sõjaväelaste kaasamise kohta vaktsiinide jagamisel või Gatesi rahastatud vaktsiiniuuringuid⁶⁵. Niisuguste vandenõuteooriate levimise põhjusena nähti pigem sotsiaalmeediat ja kriisiaja olukorda, kus vandenõuteooriad veebikogukondades n-ö iseenesest valla puhkevad. Konkreetset tegutsejat, kes niisugustest vandenõuteooriate levitamisest võiks kasu saada, või levitamise varjatud eesmärgid RT ja Sputniku lugudes ei mainitud.⁶⁶

Kokkuvõttes domineeris vaktsiinivastaste vandenõuteooriatesse suhtumises kas kriitiline või naeruväärstav tekstistrateegia. Leidus ka paar neutraalset väljendust, näiteks vaktsiinivastase liikumise meelevalduste kajastamine. Ent neid oli märksa vähem, mistõttu saab niisuguseid uudiseid vaadelda üldise RT ja Sputniku kriitika taustal kui märke läänemaailma haaranud info-deemiast. Samuti puudus niisuguste vandenõuteooriate levimisel või levitamisel vandenõule omane kuri kavatsus. See erines 5G-vandenõuteooriate

⁶⁴ Korso 2020c.

⁶⁵ RT 2020j. US biotech firm Novavax begins Covid-19 vaccine trials on Australian volunteers after getting \$388mn from Bill Gates-backed fund. – RT, May 26. <https://www.rt.com/news/489738-novavax-covid-vaccine-trial/>.

⁶⁶ RT 2020k. Define ‘distribute’! Trump mobilizing MILITARY to deliver Covid-19 vaccine ‘assuming we get it’, sparks conspiracy frenzy. – RT, May 15. <https://www.rt.com/usa/488691-trump-military-distribute-vaccine/>.

levitamise seletustest, mille taga nähti sageli USA administratsiooni vastasseisu Hiina 5G-tehnoloogia suhtes. Trumpi ja teiste administratsiooni liikmete Hiina-suunalised süüdistused võimaldasid 5G ja koroonaseoste osutavate vandenõuteooriate levitamist näidata USA majandushuve edendava strateegilise kommunikatsiooni teenistuses.

4.3. Riigid või kõrged võimukandjad süüdistavad üksteist koroonaviiruse biorelva vandenõus

Üks kesksemaid analüüsiperioodil ilmunud lugude *topic*uid oli, et erinevad riigid süüdistavad üksteist koroonaviiruse kui biorelva salajases välja-töötamises ning sellega seotud tõendite varjamises pärast pandeemia-puhangut. Vähem rõhutati rahvusvahelisel tasandil koroonaviiruse põhjusena inimlikku lohakust või selle tahtlikku kinnimätsimist. Valdavas osas lugudes moodustus selle narratiivi baassõnastik viidetest USA kõrgetele võimuesindajatele, enamasti Trumpile ja Pompeole, kes levitavad vandenõuteooriaid, mis näevad viiruse puhkemise taga Hiina pahatahtlikku tegevust või kuritahtlikku lohakust.

Niisugustes kajastustes ei nõustunud RT ega Sputnik vandenõuosutustega, pigem oli artiklite tonaalsus vandenõuteooriaid hukkamõistev. Nii pealkirjade kui ka artikli sisutasandil kasutati eksplitsiitselt vandenõuteooriate silti ning aeg-ajalt rõhutasid väljaanded, et biorelva vandenõu kohta pole seni vettpidavaid tõendeid esitatud. Mitmel juhul jagati viiteid teadustöödele ja teadlaste hinnangutele või USA poliitikute, luureagentuuride ja FBI esindajate sõnavõttudele, mis viiruse zoonootilist päritolu kinnitasid⁶⁷. Selle seisukoha võtab ilmekalt kokku Sputniku 16. aprilli arvamyslugu⁶⁸ „Pompeo,

⁶⁷ **Burunov, O.** 2020b. Scientist Rejects Conspiracy Theories Claiming Coronavirus Engineered in Lab. – Sputnik, February 16. <https://sputniknews.com/science/202002161078329702-scientist-rejects-conspiracy-theories-claiming-coronavirus-engineered-in-lab/>; **Cureton, D.** 2020b. Pompeo, Trump to Probe China for COVID-19 'Leak' at Wuhan Lab Despite Scientists Debunking Theory. – Sputnik, April 16. <https://sputniknews.com/world/202004161078978004-pompeo-trump-to-probe-china-for-covid-19-leak-at-wuhan-lab-despite-scientists-debunking-theory/>; **Korso, T.** 2020d. Authorities Could Utilise Power of AI to Boost Physical Distancing, Patients Care, Tech Analyst Says. – Sputnik, April 29. <https://sputniknews.com/analysis/202004291079137474-authorities-could-utilise-power-of-ai-to-boost-physical-distancing-patients-care-tech-analyst-says/>.

⁶⁸ **Burunov, O.** 2020c. Some Americans Believe in Bill Gates' Alleged Involvement in COVID-19 Plot, Poll Shows. – Sputnik, May 23. <https://sputniknews.com/us/202005231079398417-some-americans-believe-in-bill-gates-alleged-involvement-in-covid-19-plot-poll-shows/>.

Trump uurivad Hiina COVID-19 Wuhani labori „leket“, hoolimata teadlaste kummutavatest teooriatest“:

Vaatamata Trumpi administratsiooni väidetele, teatas USA staabiülemate kindral Mark Milley teisipäeval, et USA luurekogukond nõustus, et koroonaviirus oli looduslikku päritolu pandeemia ja see ei olnud seotud Hiina laboriga.

Kui varasemate vandenõuteooriate *topic*’ute juures oli kriitika esitatud tihti väljaannete seisukohtadena, siis biorelva vandenõuteooriate paljastamisel kasutati enamasti argumente, mis tulid USA enda teadlastelt või tippametnikelt. Selline esitusviis kujundab mudellugejas mulje kriitika neutraalsusest ja osutab seisukohtade konfliktile USAs endas.

Kõige suuremat hukkamõistu väljendati artiklites USA kui biorelva vandenõuteooriate põhilise levitaja suhtes. Paljudes artiklites osutati, et taoliste vandenõuteooriate levitamise taga on USA president, kes on *vandenõuteooriate avalik fänn*⁶⁹, ning tema tuules ka Trumpi administratsioon, kelle eesmärk on Hiina rahvusvahelist mainet õõnestada või koguni Hiinaga sõttaastumist legitimeerida⁷⁰. Üldjoontes võtab RT ja Sputniku seisukoha kokku Sputnikus ilmunud pikem intervjuu ameeriklasest ÜRO endise ametniku Alfred de Zayasiga⁷¹:

Trump on oma olemuselt populist, kuid mitte eriti veenev. Tõendeid on null, isegi „suusaraja“ algust pole vaja järgida. Lihtsalt odav vandenõuteooria, millest hõngub ksenofoobiat ja „vihakõnet“ hiinlaste ja teiste asiaatide vastu.

Esimeses lauses diskrediteeritakse Trumpi seisukoht (*olemuselt populist*) ning osutatakse, et niisugustel süüdistusel pole mingit teaduslikku alust (*tõendeid*

⁶⁹ **Sputnik** 2020e. A Wuhan Lab is at the Centre of the Coronavirus Origin Conspiracy. Here is What is Known About It. – Sputnik, May 06. <https://sputniknews.com/science/202005061079216863-a-wuhan-lab-is-at-the-centre-of-the-coronavirus-origin-conspiracy-here-is-what-is-known-about-it/>.

⁷⁰ **Van de Beek**, E. 2020a. Coronacrisis: America First. – Sputnik, April 06. <https://sputniknews.com/columnists/202004061078857385-coronacrisis-america-first/>. [**Van de Beek** 2020a]; **Sputnik** 2020f. Grayzone Founder: Unpacking Lies That Aim to Deceive US Into War With China. – Sputnik, April 30. <https://sputniknews.com/interviews/202004301079145703-grayzone-founder-unpacking-lies-that-aim-to-deceive-us-into-war-with-china/>. [**Sputnik** 2020f]

⁷¹ **Blinova**, E. 2020. Ex-UN Expert: ‘Were China Held Liable for COVID-19, Would US Not Be Accountable for H1N1 Outbreak?’ – Sputnik, April 23. <https://sputniknews.com/analysis/202004231079064340-ex-un-expert-were-china-held-liable-for-covid-19-would-us-not-be-accountable-for-h1n1-outbreak/>.

on null). Süüdistuste kummutamise kõrval viidatakse siin ka Trumpi tegevuse moraalitusele (*ksenofobia* ja *vihakõne* külvamine). Lisaks Hiina süüdistamisele rõhutati niisuguste vandenõuteooriate levitamise põhjusena USA administratsiooni soovi juhtida tähelepanu eemale sisepoliitilistelt valupunktidele, ennekõike koroonakriisiga hakkamasaamiselt⁷², samuti seda, et mõlemad 2020. aasta presidendikandidaadid kasutavad teooriaid omavahelises valimisvõitluses ära. Selle tulemusel tuli kasutusele termin *Chinagate*⁷³, mis tõmbas paralleele *Russiagate*'iga kui alusetute süüdistustega Venemaa suunas (vt ka „Valesüüdistused vandenõuteooriate levitamises kui vaenuliku infomõjutustegevuse osa“). Seega konstrueeritakse mudellugeja ideoloogilis-poliitilisest tekstistrateegiast lähtuvalt, mis näitab USA poliitika moraalitust, „kes kuritarvitab USA koroonakriisi, et määrada Hiinat ning murda Iraan ja Venezuela“.⁷⁴

USA administratsiooni kui vandenõuteooriate peamist levitajat väljendavates lugudes märgiti mõnikord, et taoline vandenõuteooriate levitamine avaliku diplomaatia osana on USA ja liitlaste vahel pingeid tekitanud ning Hiinat ja muud maailma tugevalt ärritanud⁷⁵. Seetõttu vahendati osas lugudes ka Hiina ja Iraani esindajate levitatud vandenõuteooriaid, mis väitsid, et viiruse vallapääsemise taga on USA armee teadlik tegevus⁷⁶. Kuid nii Hiina kui ka Iraani agentsust kujutati biorelva vandenõuteooriate levitamisel USAGA võrreldes tagasihoidlikumalt, seda nähti pigem kui USA süüdistustele järgnenud vastusüüdistust.⁷⁷ Nendes meediakajastustes osutati ka teadlastele või poliitikutele, kes sellised USA administratsiooni süüdistused kui millegi

⁷² **Sputnik** 2020g. Missouri Case 'Doesn't Carry a Lot of Legal Weight' – Academic. – Sputnik, April 22. <https://sputniknews.com/analysis/202004221079057490-missouri-case-doesnt-carry-a-lot-of-legal-weight---academic/>; **Luqman, J.; Blacmon, S.** 2020. US Headed For Record Unemployment as Trump Continues China Blame Game. – Sputnik, May 11. https://sputniknews.com/radio_by_any_means/202005111079275388-us-headed-for-record-unemployment-as-trump-continues-china-blame-game/.

⁷³ **Malic, N.** 2020a. Hello 'Chinagate': Why blaming Beijing is all the rage this US election cycle. – RT, April 17. <https://www.rt.com/op-ed/486188-trump-biden-blame-china/>.

⁷⁴ **Van de Beek** 2020a.

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ **Dergacheva, L.** 2020b. Chinese Ambassador Says Coronavirus Conspiracy 'Was First Initiated in US'. – Sputnik, March 23. <https://sputniknews.com/asia/202003231078679052-chinese-ambassador-says-coronavirus-conspiracy-was-first-initiated-in-us/>. [**Dergacheva** 2020b]

⁷⁷ **RT** 2020l. Coronavirus may be a product of US 'biological attack' aimed at Iran & China, IRGC chief claims. – RT, March 05. <https://www.rt.com/news/482405-iran-coronavirus-us-biological-weapon/>.

„läbinisti hullu“ ümber lükkasid⁷⁸. Seega jäi mudellugeja jaoks kehtima ikkagi tõlgendus, et USA on nende vandenõuteooriate levitamise põhjustaja.

Lisaks USA administratsioonile osutati vandenõuteooriate levitajana Lääne meediale, kes annab biorelvale ja teistele vandenõuteooriatele palju eetriaega. Mudellugejas sooviti kujundada muljet, et Lääne ja USA meedia ning USA toetatud vabaühingud on „orkestreeritud USA valitsuse, NATO, sõjatööstuse poolt viima ellu külma sõja aegset PR-välksõda“⁷⁹. Nii osutati pikemas Sputniku arvamuses, et „Washingtonis asuv organisatsioon Freedom Watch väidab isegi, et koroonaviirust valmistati ette ja ladustati kui bioloogilist relva, mida Hiina oma tajutud vaenlaste vastu kasutada saaks“⁸⁰. Ka siin näeme ühe olulise mudellugeja konstrueerimise tekstistrateegiana negatiivset ideoloogilist kodeerimist: Lääne demokraatiat konstitueeriv sõnavabadus on näiline, tegelikult on seda esindav organisatsioon USA valitsuse meelevaldas.

Kokkuvõttes suhtuti Sputniku ja RT lugudes biorelva vandenõuteooriatesse negatiivselt: neid peeti alusetuks ja viidati, et teadlased on need kummutanud. Mudellugeja konstrueerimise üks peamisi võtteid oli USA poliitilise eliidi ja selle huve teeniva meedia süüdistamine vandenõuteooriate levitamises, mille eesmärgi kujutati peamiselt Hiina rahvusvahelise maine õõnestamisena. Kohati ilmnisid niisugustes RTs ja Sputnikus esitatud süüdistustes vandenõuteooriale omased tunnused, mistõttu tuleb sellest juttu allpool.

4.4. Koroonainfodeemiat ja -ärevust kasutatakse pahatahtlikult ära

Aeg-ajalt ilmusid RTs ja Sputnikus lood, mille peamine konflikt oli koroonakriisi pahatahtlik ärakasutamine, et manipuleerida lääneriikide tavakodanike arvamustega ning saavutada nende üle suuremat kontrolli. Niisuguste tekstide pealkirjades ja juhtlõikudes olid kesksel kohal sellised sõnad ja fraasid nagu *peavoolumeedia*⁸¹, *poliitikud ja meediaeliit/*

⁷⁸ Dergacheva 2020b.

⁷⁹ Sputnik 2020f.

⁸⁰ Van de Beek 2020a.

⁸¹ RT 2020m. WhatsApp limits message-forwarding worldwide after influx of fake news amid Covid-19 pandemic. – RT, April 07. <https://www.rt.com/news/485178-whatsapp-covid19-new-rules/>; Birchall, G. 2020. From lions to lambs: Covid-19 reveals supposedly freedom-loving British to be anything but, as we happily clap away our liberty. – RT, April 27. <https://www.rt.com/op-ed/481764-coronavirus-trump-democrats-concern/>. [Birchall 2020]

-establishment⁸², räägiti ka globalismist/globalistidest⁸³. Niisugune mudel-lugejat konstitueeriv põhisõnavara (iseäranis kui samas tekstis esineb mitu taolist tähistajat) suunab sihtauditooriumi uue maailmakorra (NWO) põhi-stsenaariumile, mis seostub üldjoontes kõikehõlmava vandenõuga, kus peavoolu struktuuridesse imbinud kallutatud jõud püüavad allutada inimkonda oma kontrollile.

Pahatahtlikud eesmärgid ja nende taga olevad toimijad jagunesid arvamusaludes kolmeks. Esiteks osutati üsna abstraktsele eliidile, kes kasutab koroonaviirust ära, et inimesi kõikvõimalikest vabadustest võõrutada ja enda kontrollile allutada.

Näiteks märkis Scott Bennett, endine USA armee ohvitser, Sputnikule antud intervjuus, et peavoolumeedia viib ellu „psühholoogilist operatsiooni, milles kasutatakse ära inimeste loomulikku hirmu nähtamatute viiruste ja haiguste ees, et sel viisil teostada elanikkonna üle hüperkontrolli ja testida kodanike valmisoleku piire põhiseaduslike õiguste rikkumise suhtes“.

See tsitaat on tähelepanuväärne, kuna selles tsiteeritakse RTs ja Sputnikus üsna tüüpiliselt eksametnikke ning öeldule lisatakse kõneleja endise töökoha kaudu autoriteetsust ja teatud insaideripositsiooni hõngu. Lisaks on öeldu kõnekas, kuna suunab ühelt poolt mudellugeja vaatama sihtauditooriumi koroonaviiruse meediakajastusi ja piiranguid populatsioonikontrolli prisma kaudu, teisalt aga paneb see toimuvat nägema kui teatavat testi, piiride kompamist, mis näitab, mida kodanikud nõustuvad taluma. Eriti kujundlikult väljendus tänapäeva kodanike eliidi kontrollile alistamine Guy Birchalli⁸⁴ kõneka pealkirjaga arvamuses „Lövidest lammasteni: COVID-19 paljastab, et väidetavalt vabaduslembesed britid on kõike muud kui seda, kui me oma vabadust rõõmsalt lukustada laseme“, kus väideti, et peavoolumeedia ja eksperdid on teinud nii intensiivset kihutustööd, et „Suurbritannia rahvas on oma uued piirangud hirmuäratavalt lõimitaval ja lambalikul moel vastu võtnud“. NWO vandenõuteooriates on lamba kujund n-ö valgustamata kodanike tähistamisel väga levinud.

⁸² **Tickle, J.** 2020a. Western journalists & politicians MOCK Russian doctors driven to suicide by Covid-19 pressures. – RT, May 08. <https://www.rt.com/op-ed/488207-western-journalists-mock-russian-doctors-covid/>; **Wilson, D.** 2020. German establishment blames protests on mystery ‘far-right’ forces, when the real problem is a lame duck leader & lockdown fatigue. – RT, May 12. <https://www.rt.com/op-ed/488384-german-merkel-protests-covid/>.

⁸³ **Dockery, G.** 2020a. PassTheMic is Bill Gates’ latest celebrity-backed push for globalism, but who wants more dour experts on their news feed? – RT, May 22. <https://www.rt.com/op-ed/489538-bill-gates-fauci-celebrities/>.

⁸⁴ **Birchall** 2020.

Teiseks seostati Lääne meedias köetud koroonahirme Trumpi-vastase varjatud mõjutuskampaaniaga, näiteks osutati RTs ilmunud arvamusoos „Koroonaviiruse kasutamine relvana: miks USA poliitikutud ja meedia äkki hoolivad (vihje: see on Trumpi kukutamine)“:

/.../ Demokraadid ja Trumpi-vastased sooviks, et ameeriklased usuks, et viirus poleks ohjatud, et Trump oleks õõnestanud valitsuse võimet sellele vastata ning et ta administratsioon ei teaks, mida teeb⁸⁵.

Nii artikli pealkirja kui ka tsiteeritud lausega tahetakse lugejat veenda, et koroonaviirusega seonduvat infodeemiat kasutavad oma huvides ära demokraadid ning neid toetav meedia. Ka teised Trumpi-vastase mõjutustegevusega seotud lood olid ideoloogiliselt kodeeritud, taolisi ebaausaid võtteid omistati demokraatidele ning pigem liberaaldemokraatlikku maailmavaadet esindavatele meediaväljaannetele nagu The Washington Post, NBC News, CNN ja The New York Times jt⁸⁶. Kokkuvõttes konstrueerivad taolised tekstid mudellugejat, mis suunab sihtauditooriumi osutatud meediakanaleid ja demokraate tõlgendama negatiivse ideoloogilise kodeeringu kaudu.

Kolmandana eristusid lood, milles mudellugeja suunas sihtauditooriumi nägema Lääne peavoolumeedia pahatahtliku mõjutuskampaania eesmärgina Venemaa kuvandi õõnestamist, mille kaugem eesmärk on juhtida auditooriumi tähelepanu eemale „koduse poliitika katastroofilistest läbi-kukkumistest, liialdades haigusega „halvas“ riigis“⁸⁷. Lääne meediat seostati mitmesuguste absurdsete väidetega, mis olid seotud koroonaviiruse kriisi haldamisega Venemaal. Näiteks väideti, et seal on olemas koroonaviiruse

⁸⁵ **Malic, N.** 2020b. Weaponizing the coronavirus: Why US politicians & media suddenly care (hint: it's about getting Trump). – RT, February 26. <https://www.rt.com/op-ed/481764-coronavirus-trump-democrats-concern/>.

⁸⁶ **RT** 2020n. Hey MSM, you got coronavirus as another opportunity to roast Trump ... but do the polls agree? – RT, March 27. <https://www.rt.com/usa/484300-coronavirus-trump-polls-media/>. [**RT** 2020n]; **Sputnik** 2020h. More Than Twenty-Five Percent of Coronavirus-Themed YouTube Videos 'Misleading' – Survey. – Sputnik, May 14. <https://sputniknews.com/world/202005141079306429-more-than-twenty-five-percent-of-coronavirus-themed-youtube-videos-misleading--survey/>; **Sputnik** 2020i. How US Media Psychological Ops are Exploiting People's Fears of COVID-19 Pandemic. – Sputnik, April 23. <https://sputniknews.com/analysis/202004231079069228-how-us-media-psychological-ops-are-exploiting-peoples-fears-of-covid-19-pandemic/>.

⁸⁷ **MacDonald, B.** 2020a. How US & UK media have ratcheted up Covid-19 information war against Russia to distract from problems at home. – RT, May 19. <https://www.rt.com/op-ed/489101-us-uk-media-covid-19-russia/>.

tõhus ravi, kuid eliit hoiab seda ainult endale⁸⁸, või et Kreml on välisabi korras saatnud mürgitatud maske⁸⁹, mis teevad inimesed haigeks. Osutati, et oma varjatud agenda (ehk Venemaa halvustamise) nimel levitab Lääne peavoolumeedia vandenõuteooriaid⁹⁰ ning teeb Kremlit mustavate lugude nimel lausa koostööd „David Icke’i stiilis konspiratsiooniteoreetiku“ Valeri Soloveiga⁹¹. Taoline võrdlus Lääne meediaväljaannetes jõuliselt kritiseeritud vandenõugurudega stigmatiseerib ühelt poolt nimetatud kõneisikut, kuid teisalt suunab see sihtauditooriumi vaatama peavoolumeediat silmakirjaliku instantsina, mis ühtesid vandenõuteoreetikuid keelab, kuid teisi soosib. Venemaa-vastase infomõjutuskampaania *topic*’u sees eristus veel selgelt allteema, mille võib kokkuvõtlikult sõnastada kui VFi alusetu süüdistamine viiruseteemaliste vandenõuteooriate levitamises ja mille avamisele keskendub analüüsi viimane alapeatükk.

Kokkuvõttes domineeris selle *topic*’u puhul RTs ja Sputnikus mudellugeja loomise tekstistrateegia, mis suunab tõlgendajat otsima koroonaviirusega seotud avalikest sõnumitest pahatahtlikke manipulatsioone. Tõlgendajat juhutati NWO põhistaariumi juurde, mis võimaldas kahtluse alla seada nii Lääne poliitilise eliidi kui ka peavoolumeedia öeldu ning näha selles eelkõige teadlikku hirmu võimendamise ja kontrolli kehtestamise hooba. Tõlgendajat suunati varjatud pahatahtliku mõjutamiskampaania ohvritena nägema ka Trumpi ning VFi.

4.5. Valesüüdistused vandenõuteooriate levitamises kui vaenuliku infomõjutustegevuse osa

Üsna sageli oli RT ja Sputniku lugudes keskseks konfliktiks Venemaa ja vahel ka Hiina alusetu ning pahatahtlik süüdistamine pandeemiaga seotud vaeinformatsiooni ning iseäranis vandenõuteooriate levitamises. Peamiste toimijate ehk alusetute süüdistuste esitajatena kujutati USA-d, Euroopa Liitu ja selle strateegilise kommunikatsiooni üksusi ning angloameerika meediat. Lugude

⁸⁸ MacDonald, B. 2020b. Moscow has secret Covid-19 CURE for chosen elite: Western media’s favorite Russian pundit voices new conspiracy theory. – RT, May 27. <https://www.rt.com/op-ed/489933-moscow-coronavirus-cure-solovey/>.

⁸⁹ RT 2020o. ‘This is NUTS!’ Russiagaters see red over Putin’s planeload of corona-aid for Trump, queue to look gift-horse in mouth. – RT, March 31. <https://www.rt.com/usa/484630-russiagaters-russia-us-coronavirus-supplies/>.

⁹⁰ Tickle 2020a.

⁹¹ MacDonald 2020b.

pealkirjades ja juhtlõikudes tulid esile fraasid *Venemaa-vastane hüsteeria*⁹², *Vene ohu lugu*⁹³, *Covid-19 infosõda Venemaa vastu*⁹⁴ ning *Russiaga*⁹⁵, mis suunavad lugejat Venemaa süsteemse vaenamise põhinarraativini. Peaaegu alati oli taolistel lugudel varjamise, petmise või avaliku arvamusega manipuleerimise hõng ning need kujutasid Venemaa mustamist teadliku pahatahtliku tegevusena, sestap kandsid nad vandenõuteooria põhitunnuseid. Need lood tegi analüütiliselt iseäranis huvitavaks see, et Venemaa-vastase vandenõu keskse komponendina toodi seal esile koroonaviirusega seotud vandenõuteooriaid, täpsemalt Kremli pahatahtlikku süüdistamist nimetatud vandenõuteooriate levitamises.

Peamise motiivina, miks meedia ja Brüssel ning Wahsington Venemaal just selliste vandenõuteooriate levitamises süüdistavad, esitati asjaolu, et Lääne inimesed on hirmunud ja rahulolematud ning Venemaal on leitud universaalne patuoinas, keda tekkinud kaoses süüdistada⁹⁶. Näiteks kirjutati, et just sel perioodil, kui ÜKs ja Saksamaal toimusid koroonapiirangute vastu protestid, hakkasid Brüsseli kõneisikud lööma häirekella, et „Vene meedia ja „kremlisõbralikud“ allikad levitavad vandenõuteooriaid COVID-19 kohta“⁹⁷. Venemaa ebaõiglane süüdistamine vandenõuteooriate levitajana esines RT ja Sputniku lugudes korduva muustrina: „Kui miski muu ei tööta, süüdistada Venemaad“⁹⁸, mida nimetati ka „tõrkekindlaks süüdistada-Venemaad-lähenedamiseks“⁹⁹.

⁹² Van de Beek, E. 2020b. Abusing Corona to Blow up the EU. – Sputnik, May 18. <https://sputniknews.com/columnists/202005171079333879-abusing-corona-to-blow-up-the-eu/>.

⁹³ Sputnik 2020j. Failing to Curb Coronavirus? Ask EU How to Spin a Good Novichok-Style ‘Russia Threat’ Yarn. – Sputnik, March 18. <https://sputniknews.com/analysis/202003181078617452-failing-to-curb-coronavirus-ask-eu-how-to-spin-a-good-novichok-style-russia-threat-yarn/>.

⁹⁴ MacDonald 2020a, RT 2020p. ‘Questioning EU’s ability’: Eurocrat accuses Russian media of spreading Covid-19 ‘CONSPIRACIES’, offers no examples. – RT, May 17. <https://www.rt.com/news/488901-eu-russia-covid19-conspiracies/>. [RT 2020p]

⁹⁵ Malic, N. 2020c. Russiaga all over again: Secret EU report blames Russia for coronavirus ‘confusion, panic and fear’. – RT, March 17. <https://www.rt.com/op-ed/483370-eu-ft-russiaga-coronavirus-disinfo/>. [Malic 2020c]; Malic, N. 2020d. There he goes again: Russiaga godfather Obama promotes NYTimes’ latest conspiracy (this time it’s Putin + Covid-19!). – RT, April 15. <https://www.rt.com/op-ed/485941-obama-nytimes-putin-coronavirus/>. [Malic 2020d]

⁹⁶ Sputnik 2020i; MacDonald 2020a; Malic 2020c.

⁹⁷ RT 2020p.

⁹⁸ Malic 2020c.

⁹⁹ RT 2020r. Washington fails to provide proof for alleged Moscow-backed Covid-19 disinformation campaign – Russian Foreign Ministry. – RT, April 09. <https://www.rt.com/news/485422-russia-coronavirus-fake-news/>.

Taolise russofoobse ning tõendamata vandenõuteooriatel rajaneva süüdistusseeria koondnimetusena kasutati artiklites läbivalt *Russiagate*'i. Lugudes kujutati *Russiagate*'i nii, nagu see oleks juba vähemalt neli aastat kestnud¹⁰⁰. Selle oluliste osistena nähti Steele'i toimikuid¹⁰¹, mida peeti ajendiks, et algatada uurimine Venemaa väidetava sekkumise kohta USA 2016. aasta presidendivalimistesse, samuti süüdistusi, mis olid seotud Skripali afääri, Gerassimovi doktriini rakendamise ning kõikvõimalike häkkimistega¹⁰². *Russiagate*'i näidetes tuleb selgelt esile vandenõuteooriate koodteksti loogika, Lääne jõudude kuritahtlike ning süsteemsete Venemaa-vastaste infomanipulatsioonide motiivi kaudu seostatakse olemuselt täiesti erinevaid nähtusi nagu koroonaviiruse ja infodeemia vallapuhkemine ning Skripalide mürgitamine. Niisugused osutused konstrueerivad mudellugeja, mille eesmärk on suunata sihtauditooriumi igasuguste Venemaa-suunaliste süüdistuste tagant vandenõumotiive otsima ning kõiki *Russiagate*'i osana esitatud sündmusi Lääne väljamõeldiste prisma kaudu nägema. Taoliste analoogiate genereerimise teeb võimalikuks vandenõuteooriate koodteksti mittediskreetne loogika: Venemaad kompromiteerivate osutuste ühisosana näidatakse Lääne pahatahtlikku varjatud tegutsemist.

Täheldasime *Russiagate*'i puudutavate tekstide puhul teatavat ideoloogilist kodeeritust. *Russiagate*'i arhitektidena kujutati eelkõige USA demokraate, näiteks kasutati Barack Obama puhul tiitlit *Russiagate*'i ristiisa¹⁰³. Venemaa-suunalisi koroonavandenõuteooriate valesüüdistusi seostati pigem vasakpoolse meediaga¹⁰⁴. RT ja Sputniku diskursuses on vasakpoolne meedia kasutusel pejoratiivse fraasina, mis osutab liigsele poliitkorrektsusele.

Lisaks loodi pahatahtliku vandenõuteooriate levitamise kampaaniate ohvripositsiooni kontekstis seoseid Hiinaga, nimelt räägiti *Russiagate*'i loogika alusel ka *Chinagate*'ist. *Chinagate*'i puhul osutati, et USA levitab alusetuid väiteid, nagu Hiina esitaks koroonaviiruse ja 5G-tehnoloogia

¹⁰⁰ **Malic** 2020c; **Malic, Nebjosa** 2020e. Senator Burr enabled Russiagate for years; now they're accusing him of insider trading & coronavirus lies. – RT, March 20. <https://www.rt.com/usa/483567-burr-insider-trading-coronavirus/>.

¹⁰¹ **Malic** 2020e; **RT** 2020w. Russia isn't only behind election hacking! They're also trying to smear US over coronavirus ... according to State Department. – RT, February 22. <https://www.rt.com/usa/481485-coronavirus-russia-state-department/>.

¹⁰² **Tickle, J.** 2020b. Lies, half-truths & propaganda: Even during Covid-19 crisis, Britain's leading news source can't resist Russia-bashing. – RT, April 29. <https://www.rt.com/russia/487266-british-media-russia-covid-news/>; **Malic** 2020d.

¹⁰³ **Malic** 2020d.

¹⁰⁴ **RT** 2020n.

kohta läbipaistmatuid või eksitavaid andmeid¹⁰⁵. Vahel loodi seos ka Iraagi sõjaga, mille õigustamise keskse vahendina nähti USA leiutatud vandenõuteooriat massihävitusrelvade kohta. Taolise selgituse tuuma võtab kujukalt kokku Scott Ritteri arvamuse pealkiri „Kuna Trumpi administratsioon legitimeerib COVID-19 Hiina labori vandenõuteooriaid, pidage meeles Iraagi massihävitusrelvi“¹⁰⁶. Niisuguste seoste loomine konstrueerib mudelugejas selgitava skeemi, et USA (ja teiste lääneriikide) arsenalis on pidevalt vandenõuteooriad ning nende levitamisele järgneb mõnikord ka reaalne sõjaline sekkumine. Muuhulgas heidab USA kujutamine omakasupüüdliku, ohtlike vandenõuteooriaid levitava jõuna olulist varju kõigile avaldustele, mida riik teeb koroonaviiruse vallapäsemise ja infodeemia kohta.

Peamine vastutus infodeemia pahatahtliku seostamise eest Venemaaga (ehk *Russiagate*'i kõige viimase nähtuse eest) omistati USA välisministeeriumile ja Euroopa välisteenistusele, mis avaldas oma väärinfojälgitajate tuginedes raporti, kus Venemaad koroonateemalise väärinfokampania eest kritiseeriti. Näiteks väideti Nebojsa Malici arvamuse¹⁰⁷, et raporti koostas Euroopa välisteenistuse „propagandaüksus“ ning et see koosneb „üldistustest, klišeedest ja troopidest, mis on juba tuttavad neli aastat väldanud USA *Russiagate*'i hüsteerias [...]“. Niisugustes osutustes tuleb iseäranis jõuliselt esile ka varem RT lugusid iseloomustanud võtte, mille puhul rõhutatakse Venemaa kritiseerijate silmakirjalikkust. Tegemist on vandenõunarratiividele omase retoorikavõtte, peegelprojektsiooni ja antiteesiga. Euroopa välisteenistusele omistatakse esmalt pikaajaline Venemaa-vastane infomõjutustegevus, muuhulgas vandenõuteooriate levitamine, ning selle taustal presenteeritakse välisteenistuse süüdistusi, mis seostavad Venemaad koroonateemalise väärinfokampaniaga, iseäranis ebamoraalsete ja õõnsatena. Mudellugeja konstrueeritakse viisil, mille eesmärk on tekitada lugejas usaldamatust väärinfoa võitlejate vastu: erinevates lugudes korratakse, et need, kes teisi väärinfo ja

¹⁰⁵ **Malic** 2020a; **Dockery** 2020; **RT** 2020s. ZeroHedge banned from Twitter after BuzzFeed accuses it of coronavirus conspiracy and 'doxing' a Chinese scientist. – RT, February 01. <https://www.rt.com/usa/479824-zerohedge-twitter-suspended-coronavirus/>; **RT** 2020o. 'We've seen no evidence': Social media networks blow up US officials' claim of 'Russian coronavirus disinformation campaign'. – RT, February 29. <https://www.rt.com/news/481983-twitter-facebook-russia-coronavirus/>.

¹⁰⁶ **Ritter, S.** 2020. As the Trump administration legitimizes Covid-19's 'China lab' origins conspiracy theory, remember Iraqi 'WMD'. – RT, April 17. <https://www.rt.com/op-ed/486164-trump-covid-china-lab/>.

¹⁰⁷ **Malic** 2020c.

vandenõuteooriate levitamises süüdistavad, on ise nende kõige ohtlikumad levitajad.

Lugudes, mis rääkisid Venemaad pahatahtlikult ning alusetult süüdistavatest koroonavandenõuteooriatest, viidati mitmel korral Stephen Hutchingsi ja Vera Tolzi EEASi raporti¹⁰⁸ suhtes kriitilisele postitusele¹⁰⁹. Taolised viited lisasid RT väidetele teaduslikku kaalu. Samuti märgiti kahes loos, et Facebook ja Twitter ei kinnitanud USA välisministeeriumi väiteid, nagu oleks sotsiaalmeediagigandid Venemaalt tulevaid koroonavandenõuteooriaid registreerinud, ning sestap võib järeldada, et USA administratsioon levitab Venemaa-vastaseid valesid¹¹⁰. On tähelepanuväärne, et lugude lõpus mainitakse ära, et tõendamist ei leidnud ka Venemaa sekkumine 2016. aasta presidendivalmistesse: „Kuigi 2016. aastal edenenud ulatuslik *Russiagate*’i narratiiv on suures osas lagunenud, on näha selle idee tagasitulekut, kuna 2020. aasta valimisvõistlus läheneb kiiresti“¹¹¹. Taoliste kõrvutuste kaudu luuakse mudellugeja, mille üks eesmärk on kujundada lugejas seisukohta, et süüdistused 2016. aasta presidendivalmistesse sekkumise ja koroonavandenõuteooriate levitamise kohta on samaväärselt väärad ja pahatahtlikud.

Kokkuvõttes kujutati Sputniku ja RT lugudes Venemaa süüdistamist koroonavandenõuteooriate levitamises kui Lääne pikaajase vaenuliku informõjutustegevuse osa. Väljaanded mõistsid selle ühemõtteliselt hukka. Selle *topic*’u alla koonduvate lugude mudellugeja konstrueerimise peamine võte oli

¹⁰⁸ **Hutchings, S.; Tolz, V.** 2020. The Challenge to Counter-Disinformation Analysts: A COVID-19 Case Study for Policy Makers and Journalists. <https://reframingrussia.com/2020/04/06/covid-19-disinformation-two-short-reports-on-the-russian-dimension/>. Raportis osutatakse, et ELi rakkeüksus EUvsDisinfo, mille peamine siht on Venemaa väärinfo vastu võidelda, ning sellele toetunud Daily Maili, The Guardiani ja Deutsche Welle lood näitasid RTd ekslikult koroonaviiruse teemaliste vandenõuteooriate propageerijana. Autorid märgivad, et vandenõuteooriatest tuli nende analüüsitud tekstides küll palju juttu, kuid neid esitati eelkõige hukkamõistvas või naeruvääristavas valguses.

¹⁰⁹ **Malic, N.** 2020f. No Covid-19 fake news on RT, EU accusations are ‘problematic’ – UK watchdog. – RT, April 07. <https://www.rt.com/news/485230-eu-russian-disinformation-debunked/>; **RT** 2020t. ‘We’ve seen no evidence’: Social media networks blow up US officials’ claim of ‘Russian coronavirus disinformation campaign’. – RT, February 29. <https://www.rt.com/news/481983-twitter-facebook-russia-coronavirus/>

¹¹⁰ **Sputnik** 2020k. Twitter, Facebook: There’s No Evidence Russian Fake Accounts Spread Coronavirus Conspiracy. – Sputnik, February 29. <https://sputniknews.com/world/202002291078436494-twitter-facebook-theres-no-evidence-russian-fake-accounts-spread-coronavirus-conspiracy/>; **RT** 2020u. Russia isn’t only behind election hacking! They’re also trying to smear US over coronavirus ... according to State Department. – RT, February 22. <https://www.rt.com/usa/481485-coronavirus-russia-state-department/>.

¹¹¹ **RT** 2020u.

vandenõuosutuse kaudu analoogiate loomine koroonainfodeemiaga seotud süüdistuste, Steele'i toimikute, Skripalide mürgitamise jms sündmustega. Veel loodi seoseid läänemaailma Venemaa ja Hiina vaenamise ehk *Russiagate*'i ja *Chinagate*'i vahel. Samuti oli domineeriv võte antiteesi kasutamine, millele eelnes valeinfosüüdistuste projektsioon Euroopa välisteenistusele ning seejärel selle Venemaad puudutavate avalduste esitlemine silmakirjalikena.

5. Diskussioon

RTs ja Sputnikus oli viis peamist vandenõuteooriatest ja vandenõudest jutustamise *topic*'ut. Üldjuhul väljendasid VFi ingliskeelsed kanalid vandenõuteooriate suhtes negatiivseid hinnanguid. Samas ilmnes vandenõuteooriate meediakajastuses kaks strateegilise esitamise eripära: a) vandenõuteooriate kriitika ja b) vandenõuteoreetiline seletus vandenõuteooriate levimisele.

5G-laineid ja koroonaviirust seostavate vandenõuteooriate viraalset levikut, koroonaviiruse biorelva vandenõuteooriaid ning koroonapandeemia tõttu levinud vaktsiinivastaseid vandenõuteooriaid käsitleti Lääne inimeste irratsionaalse koroonahirmu väljendusena ja sageli hukkamõistvas, vahel lausa naeruvääristavas võtmes. On tähelepanuvääne, et nendes lugudes positsioneerisid RT ja Sputnik end kui koroonavandenõuteooriate suhtes kriitilisi kanaleid, mis lisasid sageli vandenõuteooriate ekslikkusele ja ohtlikkusele osutades ka viiteid teadustöödele, meditsiini- ja kommunikatsiooniekspertide seisukohtadele jne. Vandenõuteooriaid kritiseeriva diskursuse puhul on tüüpiline, et end positsioneeritakse vastutustundetute ja paranoiliste vandenõuteoreetikute taustal ratsionaalsete ja vastutustundlike toimijatena¹¹².

Vaadeldes eelmainitud kolme *topic*'ut VFi strateegilise kommunikatsiooni raamistikus, ilmnes kaks kujutamiskiisi. Esiteks, vandenõuteooriaid hukka mõistev diskursus sobitub VFi strateegilise narratiiviga Lääne üleüldisest degenerereerumisest ehk jutustustega kergeusklike kodanike massidest, keda amoraalne ning omakasupüüdlik võimueliit ja meedia pidevalt kriitilist mõtlemist pärssivas hirmuseisundis hoiavad¹¹³. Taoline narratiiv võimaldab toetada läänevastaseid hoiakuid ning esitleda nii VFi kui ka selle inforuumis

¹¹² Goshorn, K. 2000. Strategies of Deterrence and Frames Of Containment: On Critical Paranoia And Anti-Conspiracy Discourse. – Theory & Event, Volume 4, Issue 3.

¹¹³ Ventsel, A.; Hansson, S.; Madisson, M.-L.; Sazonov, V. 2021. Discourse of fear in strategic narratives: The case of Russia's Zapad war games. – Media, War & Conflict, 14 (1), pp. 21–39; Ramsay, R. 2019; Pomerantsev, P.; Weiss, M. 2014. – The Menace of Unreality: How the Kremlin Weaponizes Information, Culture and Money. New York: Institute of Modern Russia.

viibijaid moraalse ja läbinägelikuna. Teiseks, vandenõuteooriate suhtes võeti valikuliselt kriitiline positsioon, mis kattus varasemate VFi strateegiliste narratiividega: peamiste vandenõuteooriate levitajatena kujutati oma huvidest lähtuvat USAd ja läänemaailma. Iseäranis tugevat laitust väljendati koroonaviirust biorelvana kujutavate vandenõuteooriate suhtes, mille omakaspüüdlike levitajatena osutati USA tipp-poliitikutele, kes püüavad niimoodi õõnestada Hiina mainet USA-Hiina kaubandussõjas¹¹⁴. Hiina ja Iraani väljendatud samalaadseid süüdistusi esitati kui viimaste vastust ameeriklaste agressiivsele PR-kampaaniale.

Samas andsid RT ja Sputnik vandenõuteooriate levimisele vandenõuteoreetilise seletuse ja rääkisid koroonapandeemia puhul teadlikust pahatahtlikust avaliku arvamusega manipuleerimisest ning suurte inimrühmade huvide varjatud kahjustamisest. Selles kontekstis tõusis neljanda *topic*'una esile võrdlemisi tüüpiline NWO vandenõuteooria, mille järgi kasutavad Lääne võimueliit ja peavoolumeedia koroonainfodeemiat pahatahtlikult ära, et kodanikke hirmutada, nende vabadusi piirata ja salaja suuremat kontrolli kehtestada. Taoline vandenõunarratiiv haakub samuti eespool osutatud VFi strateegilise narratiiviga dekadentlikust Läänest.

Teine suurem RT ja Sputniku vandenõuteoreetilise seletuse vandenõuteooriate levitamise kohta ilmnas viiendas *topic*'us, kus nähti vandenõu keskse komponendina koroonavandenõuteooriaid, nimelt Kremli alusetut pahatahtlikku süüdistamist vandenõuteooriate levitamises. Taolist süüdistamist kujutati osana USA ja ELi süsteemsest VFi vastasest vaenulikust infomõjutuskampaaniast. Kremli rahastatud ingliskeelsed kanalid on pikka aega levitanud narratiivi valelikust, russofoobsest ning manipulatiivsest n-ö anglosaksi meediast¹¹⁵ ning kahtlemata võis ka uuritud tekstides täheldada selle narratiivi strateegilist kordamist. On oluline märkida, et kui Lääne mõjukad meediaväljaanded või väärinfojälgijad VFi ja selle mõjutustegevuse kohta ebatäpseid või ekslikke väiteid esitavad, siis kasutab Kreml seda narratiivi toetamiseks ära.¹¹⁶ Nii pühendati viienda *topic*'uga seotud lugudes palju

https://imrussia.org/media/pdf/Research/Michael_Weiss_and_Peter_Pomerantsev_The_Menace_of_Unreality.pdf.

¹¹⁴ **Ventsel, A.; Madisson, M.-L.; Hansson, S.** 2021. Russia strategic blame narratives. Comparative analysis of domestic and international media coverage about 5G. – Mölder, H; Sazonov, V; Kerikmäe, T. (eds.). The Russian Federation in the Global Information Warfare. Influence Operations in Europe and Its Neighbourhood. Springer, pp. 267–294.

¹¹⁵ **Yablokov** 2015, p. 305.

¹¹⁶ **Hutchings, Tolz** 2020.

ruumi Steele'i toimikule, mida esitati kui näidet Lääne meediaväljaannete paranoilisest russofoobiast. Nimetatud toimikuga seotud meediakajastused on saanud spekulatiivsuse tõttu rohkelt kriitikat ka sõltumatutelt meediauurijatelt¹¹⁷. See *topic* haakub uurijate viimaste aastate tähelepanekuga, mille kohaselt on VF asunud jõuliselt levitama narratiivi, et Lääs peab VFi vastu agressiivset infosõda¹¹⁸. VF positsioneerib end kui taolise infosõja ohver¹¹⁹, kes rõhutab, et Lääne riukalike sammude puhul on vaja kasutusele võtta vastumeetmed¹²⁰. Ühe taolise meetmena võib näha RTs 2017. aastal käivitatud n-ö faktikontrolli teenust Fakecheck, mille eesmärgina märgiti taoliste inforünnakute mõju ohjamist.

Meie analüüsitud lugudest peegeldub, et vandenõuteooriat nähakse tänapäeva infosõja ühe olulise ja salakavala relvana, millele omistatakse võime hirmu üles kütta ning inimesi irratsionaalselt käituma panna. Paistab, et RT ja Sputnik on omaks võtnud paljude teadlaste ning meediaekspertide kriitika, mida on nende puhul vandenõuteooriate levitamise kohta esile toodud, ning asunud oma vastaseid vandenõuteooriate levitamises süüdistama. Seejuures varjab eksplitsiitne vandenõuteooriate kriitika RT ja Sputniku enda vandenõuteoreetilisi seletusi, mida vandenõuteooriate levitamisele on antud. Nii on vandenõuteooriast saanud justkui uued „valeuudised“, see toimib kui univerversaalne süüdistus, mille abil vastaste kuvandit õõnestada.

Kirjandus

- Ball, P.; Maxmen, A.** 2020. The epic battle against coronavirus misinformation and conspiracy theories. – *Nature*, May 27.
<https://www.nature.com/articles/d41586-020-01452-z>.
- Benkler, Y.; Faris, R.; Roberts, H.** 2018. *Network Propaganda: Manipulation, Disinformation, and Radicalization in American Politics*. New York: Oxford University Press.
- Berzina, I.** 2018. The Narrative of “Information Warfare against Russia” in Russian Academic Discourse. – *Journal of Political Marketing*, Vol. 17 (2), pp. 161–175.
- Birchall, C.** 2006. *Knowledge goes pop*. Oxford, New York: Berg.

¹¹⁷ **Marmura, S. M. E.** 2020. Russiagate, WikiLeaks, and the Political Economy of Posttruth News. – *International Journal of Communication*, 14, pp. 5417–5435.

¹¹⁸ **Kragh, Å.** 2017, p. 778,

¹¹⁹ **Berzina, I.** 2018. The Narrative of “Information Warfare against Russia” in Russian Academic Discourse. – *Journal of Political Marketing*, 17 (2), pp. 161–175.

¹²⁰ **Van Herpen** 2016, p. 25.

- Birchall, G.** 2020. From lions to lambs: Covid-19 reveals supposedly freedom-loving British to be anything but, as we happily clap away our liberty. – RT, April 27.
<https://www.rt.com/op-ed/481764-coronavirus-trump-democrats-concern/>.
- Blinova, E.** 2020. Ex-UN Expert: “Were China Held Liable for COVID-19, Would US Not Be Accountable for H1N1 Outbreak?” – Sputnik, April 23.
<https://sputniknews.com/analysis/202004231079064340-ex-un-expert-were-china-held-liable-for-covid-19-would-us-not-be-accountable-for-h1n1-outbreak/>.
- Boiko, P.** 2020. I spent a day interviewing David Icke. He was charming, maddening and sad – I can’t believe THIS is the man UK establishment fears. – RT, May 06.
<https://www.rt.com/op-ed/487910-david-icke-censorship-interview/>.
- Burunov, O.** 2020a. Italian MP Claims Bill Gates Should Be Tried for ‘Crimes Against Humanity’ in Jab at COVID Vaccine. – Sputnik, May 18.
<https://sputniknews.com/europe/202005181079340375-italian-mp-claims-bill-gates-should-be-tried-for-crimes-against-humanity-in-jab-at-covid-vaccine/>.
- Burunov, O.** 2020b. Scientist Rejects Conspiracy Theories Claiming Coronavirus Engineered in Lab. – Sputnik, February 16.
<https://sputniknews.com/science/202002161078329702-scientist-rejects-conspiracy-theories-claiming-coronavirus-engineered-in-lab/>.
- Burunov, O.** 2020c. Some Americans Believe in Bill Gates’ Alleged Involvement in COVID-19 Plot, Poll Shows. – Sputnik, May 23.
<https://sputniknews.com/us/202005231079398417-some-americans-believe-in-bill-gates-alleged-involvement-in-covid-19-plot-poll-shows/>.
- Cureton, D.** 2020a. Never Mind The B****cks: Google To Censor COVID-19 5G Conspiracies Amid String Of UK Mast Attacks. – Sputnik, April 08.
<https://sputniknews.com/science/202004081078880884-never-mind-the-bcks-google-to-censor-covid-19-5g-conspiracies-amid-string-of-uk-mast-attacks/>.
- Cureton, D.** 2020b. Pompeo, Trump to Probe China for COVID-19 ‘Leak’ at Wuhan Lab Despite Scientists Debunking Theory. – Sputnik, April 16.
<https://sputniknews.com/world/202004161078978004-pompeo-trump-to-probe-china-for-covid-19-leak-at-wuhan-lab-despite-scientists-debunking-theory/>.
- Dergacheva, L.** 2020a. About 90 5G Conspiracy-Linked Attacks on Phone Masts Reported During UK Lockdown. – Sputnik, May 26.
<https://sputniknews.com/science/202005261079421130-about-90-5g-conspiracy-linked-attacks-on-phone-masts-reported-during-uk-lockdown/>.
- Dergacheva, L.** 2020b. Chinese Ambassador Says Coronavirus Conspiracy ‘Was First Initiated in US’. – Sputnik, March 23.
<https://sputniknews.com/asia/202003231078679052-chinese-ambassador-says-coronavirus-conspiracy-was-first-initiated-in-us/>.
- Dockery, G.** 2020a. #PassTheMic is Bill Gates’ latest celebrity-backed push for globalism, but who wants more dour experts on their news feed? – RT, May 22.
<https://www.rt.com/op-ed/489538-bill-gates-fauci-celebrities/>.
- Dockery, G.** 2020b. Obama squares up against Trump’s ‘PROPAGANDA NETWORK’ – but who’s got the bigger guns? – RT, April 14.
<https://www.rt.com/op-ed/485828-obama-trump-propaganda-biden/>.

- Eco, U.** 2005. *Lector in fabula*. Tartu University Press.
- Geissler, E.; Sprinkle, R. H.** 2013. Disinformation squared: was the HIV-from-Fort-Detrick myth a Stasi success. – *Politics Life Sci*, Vol. 32 (2), pp. 2–99.
- Goshorn, K.** 2000. Strategies of Deterrence and Frames Of Containment: On Critical Paranoia And Anti-Conspiracy Discourse. – *Theory & Event*, Vol. 4, Issue 3.
- Flaherty, E.; Roselle, L.** 2018. Contentious Narratives and Europe. Conspiracy Theories and Strategic Narratives Surrounding RT's Brexit News Coverage. – *Journal of International Affairs*, Vol. 71, pp. 53–60.
- Hutchings, S.; Tolz, V.** 2020. The Challenge to Counter-Disinformation Analysts: A COVID-19 Case Study for Policy Makers and Journalists. <https://reframingrussia.com/2020/04/06/covid-19-disinformation-two-short-reports-on-the-russian-dimension/>.
- Jantunen, S.** 2018. *Infosõda*. Tallinn: SA Kultuurileht.
- Korso, T.** 2020a. Absolutely Unrelated: Scientists Bust Myths That 5G Equipment Helps to Spread Coronavirus. – *Sputnik*, April 05. <https://sputniknews.com/science/202004051078843659-absolutely-unrelated-scientists-bust-myths-that-5g-equipment-helps-to-spread-coronavirus/>.
- Korso, T.** 2020b. 5G Coronavirus Conspiracy Theories in UK Just Fake News, NHS Director Says. – *Sputnik*, April 20. <https://sputniknews.com/uk/202004041078834561-5g-coronavirus-conspiracy-theories-in-uk-just-fake-news-nhs-director-says/>.
- Korso, T.** 2020c. 'Vaccines With Microchips': Russian Tennis Legend Marat Safin Spreads Coronavirus Conspiracy Theory. – *Sputnik*, April 15. <https://sputniknews.com/world/202004151078962891-vaccines-with-microchips-russian-tennis-legend-marat-safin-spreads-coronavirus-conspiracy-theory/>.
- Korso, T.** 2020d. Authorities Could Utilise Power of AI to Boost Physical Distancing, Patients Care, Tech Analyst Says. – *Sputnik*, April 29. <https://sputniknews.com/analysis/202004291079137474-authorities-could-utilise-power-of-ai-to-boost-physical-distancing-patients-care-tech-analyst-says/>.
- Kragh, M.; Åsberg, S.** 2017. Russia's strategy for influence through public diplomacy and active measures: the Swedish case. – *Journal of Strategic Studies*, Vol. 40 (6), pp. 773–816.
- Kragh, M.; Andermo, E.; Makashova, L.** 2020. Conspiracy theories in Russian security thinking. Conspiracy theories in Russian security thinking. – *Journal of Strategic Studies*, pp. 1–35.
- Leavy, E.** 2020. Twitter's Covid-19 trolley problem: The censorship cost of its faulty conspiracy. – *RT*, May 16. <https://www.rt.com/op-ed/489825-twitter-conspiracy-labels-censorship-cost/>.
- Lotman, J.** 2006. *Kultuurisemiootika: tekst – kirjandus – kultuur*. Tallinn: Olion.
- Lotman, J.** 2007. Segadusteaja mehhanism (Vene kultuuriajaloo tüpoloogiast). – Lotman, M. (toim). *Hirm ja segadus. Esseid kultuurisemiootkast*. Tallinn: Varrak, lk 23–43.
- Lotman, J.** 1999. *Semiosfäär*. Tallinn: Vagabund.

- Lotman, J.; Uspensky, B.** 1978. On the semiotic mechanism of culture. – *New Literary History*, Vol. 9 (2), pp. 211–232.
- Luqman, J.; Blacmon, S.** 2020. US Headed For Record Unemployment as Trump Continues China Blame Game. – *Sputnik*, May 11.
https://sputniknews.com/radio_by_any_means/202005111079275388-us-headed-for-record-unemployment-as-trump-continues-china-blame-game/.
- MacDonald, B.** 2020a. How US & UK media have ratcheted up Covid-19 information war against Russia to distract from problems at home. – *RT*, May 19.
<https://www.rt.com/op-ed/489101-us-uk-media-covid-19-russia/>.
- MacDonald, B.** 2020b. Moscow has secret Covid-19 CURE for chosen elite: Western media's favorite Russian pundit voices new conspiracy theory. – *RT*, May 27.
<https://www.rt.com/op-ed/489933-moscow-coronavirus-cure-solovey/>
- Madisson, M.-L.** 2014. The semiotic logic of signification of conspiracy theories. – *Semiotica*, 202, pp. 273–300.
- Madisson, M.-L.** 2016b. NWO conspiracy theory: A key frame in online communication of Estonian extreme right. – *Lexia*, Vol. 23/24, pp. 189–208.
- Madisson, M.-L.; Ventsel, A.** 2016. Autocommunicative meaning-making in online communication of Estonian extreme right. – *Sign Systems Studies*, Vol. 44 (3), pp. 326–354.
- Madisson, M.-L.; Ventsel, A.** 2018. Groupuscular identity-creation in online communication of Estonian extreme right. – *Semiotica: Journal of the International Association for Semiotic Studies*, Vol. 222, pp. 25–46.
<https://doi.org/10.1515/sem-2016-0077>.
- Madisson, M.-L.; Ventsel, A.** 2020. *Strategic Conspiracy Narrative: A Semiotic Approach*. Routledge: London.
- Malic, N.** 2020a. Hello 'Chinagate': Why blaming Beijing is all the rage this US election cycle. *RT*, April 17.
<https://www.rt.com/op-ed/486188-trump-biden-blame-china/>.
- Malic, N.** 2020b. Weaponizing the coronavirus: Why US politicians & media suddenly care (hint: it's about getting Trump). – *RT*, February 26.
<https://www.rt.com/op-ed/481764-coronavirus-trump-democrats-concern/>.
- Malic, N.** 2020c. Russiagate all over again: Secret EU report blames Russia for coronavirus 'confusion, panic and fear'. – *RT*, March 17.
<https://www.rt.com/op-ed/483370-eu-ft-russiagate-coronavirus-disinfo/>.
- Malic, N.** 2020d. There he goes again: Russiagate godfather Obama promotes NYTimes' latest conspiracy (this time it's Putin + Covid-19!). – *RT*, April 15.
<https://www.rt.com/op-ed/485941-obama-nytimes-putin-coronavirus/>.
- Malic, N.** 2020e. Senator Burr enabled Russiagaters for years; now they're accusing him of insider trading & coronavirus lies. – *RT*, March 20.
<https://www.rt.com/usa/483567-burr-insider-trading-coronavirus/>.
- Malic, N.** 2020f. No Covid-19 fake news on RT, EU accusations are 'problematic' – UK watchdog. – *RT*, April 07.
<https://www.rt.com/news/485230-eu-russian-disinformation-debunked/>.

- Marmura, S. M. E.** 2020. Russiagate, WikiLeaks, and the Political Economy of Posttruth News. – *International Journal of Communication*, Vol. 14, pp. 5417–5435.
- Miazhevich, G.** 2018. Nation branding in the post-broadcast era: The case of RT. – *European Journal of Cultural Studies*, Vol. 21 (5), pp. 575–593.
- Miskimmon, A.; O’Loughlin, B.; Roselle, L.** 2017. Introduction. – Miskimmon, A.; O’Loughlin, B.; Roselle, E. (eds.). *Forging the World: Strategic Narratives and International Relations*. Michigan: University of Michigan Press, pp. 1–22.
- O’Loughlin, B.; Miskimmon, A.; Roselle, L.** 2017. Strategic Narratives: Methods and Ethics. – Miskimmon, A.; O’Loughlin, B.; Roselle, L. (eds.). *Forging the World: Strategic Narratives and International Relations*. Michigan: University of Michigan Press, pp. 23–55.
- Pomerantsev, P.; Weiss, M.** 2014. *The Menace of Unreality: How the Kremlin Weaponizes Information, Culture and Money*. New York: Institute of Modern Russia. https://imrussia.org/media/pdf/Research/Michael_Weiss_and_Peter_Pomerantsev_The_Menace_of_Unreality.pdf.
- Ramsay, G.; Robertshaw, S.** 2019. *Weaponising news RT, Sputnik and targeted disinformation*. King’s College London Centre for the Study of Media, Communication & Power. <https://www.kcl.ac.uk/policy-institute/research-analysis/weaponising-news>.
- Ritter, S.** 2020. As the Trump administration legitimizes Covid-19’s ‘China lab’ origins conspiracy theory, remember Iraqi ‘WMD’. – RT, April 17. <https://www.rt.com/op-ed/486164-trump-covid-china-lab/>.
- RT** 2020a. ‘It’s man-made to test 5G’: Boxer Khan spreads coronavirus conspiracy claims, suggests pandemic could be ‘population control’ plot. – RT, April 04. <https://www.rt.com/sport/484967-coronavirus-5g-amir-khan/>.
- RT** 2020b. Anti-5G fever spreads to the Netherlands as towers suffer ‘arson and sabotage’. – RT, April 11. <https://www.rt.com/news/485561-russia-coronavirus-daily-record/>.
- RT** 2020c. Canadian Officials Concerned by Attacks on Cell Towers Amid 5G Conspiracy Theories. – RT, June 06. <https://sputniknews.com/world/202005061079208563-canadian-officials-concerned-by-attacks-on-cell-towers-amid-5g-conspiracy-theories/>.
- RT** 2020d. DHS & FBI fear more attacks on 5G infrastructure fueled by Covid-19 conspiracies. – RT, May 17. <https://www.rt.com/usa/488881-dhs-fbi-5g-attacks-coronavirus/>.
- RT** 2020e. Huawei urges UK to stick with 5G collaboration as Chinese firm becomes target of Covid-19 conspiracies. – RT, April 13. <https://www.rt.com/uk/485695-huawei-china-5g-review-coronavirus/>.
- RT** 2020f. French industrialist calls for 5G MORATORIUM amid Covid-19, conspiracy theories & burning of masts. – RT, May 23. <https://www.rt.com/news/489596-france-coronavirus-5g-postpone/>.

- RT 2020g.** UK ministers ‘no longer discounting’ theory that Covid-19 leaked from Wuhan lab – report. – RT, April 05.
<https://www.rt.com/uk/485026-ministers-china-laboratory-coronavirus/>.
- RT 2020h.** ‘They’re preparing people for microchip implants’: Tennis legend Marat Safin shares coronavirus conspiracy theory. – RT, April 14.
<https://www.rt.com/sport/485744-marat-safin-coronavirus-conspiracy/>.
- RT 2020i.** Italian lawmaker demands Bill Gates be investigated for ‘crimes against humanity’ ... But WHY? – RT, May 18.
<https://www.rt.com/news/488912-italy-parliament-bill-gates-coronavirus/>.
- RT 2020j.** US biotech firm Novavax begins Covid-19 vaccine trials on Australian volunteers after getting \$388mn from Bill Gates-backed fund. – RT, May 26.
<https://www.rt.com/news/489738-novavax-covid-vaccine-trial/>.
- RT 2020k.** Define ‘distribute’! Trump mobilizing MILITARY to deliver Covid-19 vaccine ‘assuming we get it,’ sparks conspiracy frenzy. – RT, May 15.
<https://www.rt.com/usa/488691-trump-military-distribute-vaccine/>.
- RT 2020l.** Coronavirus may be a product of US ‘biological attack’ aimed at Iran & China, IRGC chief claims. – RT, March 05.
<https://www.rt.com/news/482405-iran-coronavirus-us-biological-weapon/>.
- RT 2020m.** WhatsApp limits message-forwarding worldwide after influx of fake news amid Covid-19 pandemic. – RT, April 07.
<https://www.rt.com/news/485178-whatsapp-covid19-new-rules/>.
- RT 2020n.** Hey MSM, you got coronavirus as another opportunity to roast Trump ... but do the polls agree? – RT, March 27.
<https://www.rt.com/usa/484300-coronavirus-trump-polls-media/>.
- RT 2020o.** ‘This is NUTS!’ Russiagatees see red over Putin’s planeload of corona-aid for Trump, queue to look gift-horse in mouth. – RT, March 31.
<https://www.rt.com/usa/484630-russiagatees-russia-us-coronavirus-supplies/>.
- RT 2020p.** ‘Questioning EU’s ability’: Eurocrat accuses Russian media of spreading Covid-19 ‘CONSPIRACIES,’ offers no examples. – RT, May 17. <https://www.rt.com/news/488901-eu-russia-covid19-conspiracies/>.
- RT 2020r.** Washington fails to provide proof for alleged Moscow-backed Covid-19 disinformation campaign – Russian Foreign Ministry. – RT, April 09.
<https://www.rt.com/news/485422-russia-coronavirus-fake-news/>.
- RT 2020s.** ZeroHedge banned from Twitter after BuzzFeed accuses it of coronavirus conspiracy and ‘doxing’ a Chinese scientist. – RT, February 01.
<https://www.rt.com/usa/479824-zerohedge-twitter-suspended-coronavirus/>.
- RT 2020t.** ‘We’ve seen no evidence’: Social media networks blow up US officials’ claim of ‘Russian coronavirus disinformation campaign’. – RT, February 29.
<https://www.rt.com/news/481983-twitter-facebook-russia-coronavirus/>.
- RT 2020u.** Russia isn’t only behind election hacking! They’re also trying to smear US over coronavirus ... according to State Department. – RT, February 22.
<https://www.rt.com/usa/481485-coronavirus-russia-state-department/>.

- Serebriakova, A.** 2020. Coronavirus Pandemic Reportedly Hardens Stance Towards Huawei Among UK Tories. – Sputnik, April 17.
<https://sputniknews.com/uk/202004171078992906-coronavirus-pandemic-reportedly-hardens-stance-towards-huawei-among-uk-tories/>.
- Sputnik** 2020a. 5G Coronavirus Conspiracy Theories in UK Just Fake News, NHS Director Says. – Sputnik, April 04.
<https://sputniknews.com/uk/202004041078834561-5g-coronavirus-conspiracy-theories-in-uk-just-fake-news-nhs-director-says/>.
- Sputnik** 2020b. UK Media Regulator Warns ITV Over Eamonn Holmes ‘Ill-Judged’ Comments About 5G Coronavirus Links. – Sputnik, April 20.
<https://sputniknews.com/uk/202004201079034798-uk-media-regulator-warns-itv-over-eamonn-holmes-ill-judged-comments-about-5g-coronavirus-links/>.
- Sputnik** 2020c. UK Trade Group Reports Further Attacks on 5G Masts. – Sputnik, April 14.
<https://sputniknews.com/uk/202004141078954060-uk-trade-group-reports-further-attacks-on-5g-masts/>.
- Sputnik** 2020d. There is ‘an Element of Scaremongering’ Over Chinese Tech Firms in UK – Academic. – Sputnik, April 14.
<https://sputniknews.com/analysis/202004141078952175-there-is-an-element-of-scaremongering-over-chinese-tech-firms-in-uk---academic/>.
- Sputnik** 2020e. A Wuhan Lab is at the Centre of the Coronavirus Origin Conspiracy. Here is What is Known About It. – Sputnik, May 06.
<https://sputniknews.com/science/202005061079216863-a-wuhan-lab-is-at-the-centre-of-the-coronavirus-origin-conspiracy-here-is-what-is-known-about-it-/>.
- Sputnik** 2020f. Grayzone Founder: Unpacking Lies That Aim to Deceive US Into War With China. – Sputnik, April 30.
<https://sputniknews.com/interviews/202004301079145703-grayzone-founder-unpacking-lies-that-aim-to-deceive-us-into-war-with-china/>.
- Sputnik** 2020g. Missouri Case ‘Doesn’t Carry a Lot of Legal Weight’ – Academic. – Sputnik, April 22.
<https://sputniknews.com/analysis/202004221079057490-missouri-case-doesnt-carry-a-lot-of-legal-weight---academic/>.
- Sputnik** 2020h. More Than Twenty-Five Percent of Coronavirus-Themed YouTube Videos ‘Misleading’ – Survey. – Sputnik, May 14.
<https://sputniknews.com/world/202005141079306429-more-than-twenty-five-percent-of-coronavirus-themed-youtube-videos-misleading--survey/>.
- Sputnik** 2020i. How US Media Psychological Ops are Exploiting People’s Fears of COVID-19 Pandemic. – Sputnik, April 23.
<https://sputniknews.com/analysis/202004231079069228-how-us-media-psychological-ops-are-exploiting-peoples-fears-of-covid-19-pandemic/>.
- Sputnik** 2020j. Failing to Curb Coronavirus? Ask EU How to Spin a Good Novichok-Style ‘Russia Threat’ Yarn. – Sputnik, March 18.
<https://sputniknews.com/analysis/202003181078617452-failing-to-curb-coronavirus-ask-eu-how-to-spin-a-good-novichok-style-russia-threat-yarn/>.

- Sputnik** 2020k. Twitter, Facebook: There's No Evidence Russian Fake Accounts Spread Coronavirus Conspiracy. – Sputnik, February 29.
<https://sputniknews.com/world/202002291078436494-twitter-facebook-theres-no-evidence-russian-fake-accounts-spread-coronavirus-conspiracy/>.
- Zhabotyńska, S.; Velivchenko, V.** 2019. New media and strategic narratives: the Dutch referendum on Ukraine – EU Association Agreement in Ukrainian and Russian Internet blogs. – *European Security*, Vol. 28 (3), pp. 360–381.
- Tickle, J.** 2020a. Western journalists & politicians MOCK Russian doctors driven to suicide by Covid-19 pressures. – RT, May 08.
<https://www.rt.com/op-ed/488207-western-journalists-mock-russian-doctors-covid/>.
- Tickle, J.** 2020b. Lies, half-truths & propaganda: Even during Covid-19 crisis, Britain's leading news source can't resist Russia-bashing. – RT, April 29.
<https://www.rt.com/russia/487266-british-media-russia-covid-news/>.
- Van de Beek, E.** 2020a. Coronacrisis: America First. – Sputnik, April 06.
<https://sputniknews.com/columnists/202004061078857385-coronacrisis-america-first/>.
- Van de Beek, E.** 2020b. Abusing Corona to Blow up the EU. – Sputnik, May 18.
<https://sputniknews.com/columnists/202005171079333879-abusing-corona-to-blow-up-the-eu/>.
- Van Herpen, M. H.** 2016. Putini propagandamasin: pehme jõud ja Venemaa välispoliitika. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Ventsel, A.** 2016. Political Potentiality of Conspiracy Theories. – *Lexia*, Vol. 23/24, pp. 217–234.
- Ventsel, A.** 2020. Venemaa humanitaarabi meediadiskursus kui strateegiline narratiiv: semiootiline analüüs. – *Acta Semiotica Estica*, XVII, lk 33–62.
- Ventsel, A.; Madisson, M.-L.** 2017. Tõejärgne diskursus ja semiootika. – *Acta Semiotica Estica*, XIV, lk 93–116.
- Ventsel, A.; Madisson, M.-L.; Hansson, S.; Sazonov, V.** 2018. Hirnu mehhanismid strateegilistes narratiivides Zapad 2017 näitel. – *Sõjateadlane (Estonian Journal of Military Studies)*, nr 8, lk 103–127.
- Ventsel, A.; Hansson, S.; Madisson, M.-L.; Sazonov, V.** 2021. Discourse of fear in strategic narratives: The case of Russia's Zapad war games. – *Media, War & Conflict*, 14 (1), pp. 21–39.
- Ventsel, A.; Madisson, M.-L.; Hansson, S.** 2021. Russia strategic blame narratives. Comparative analysis of domestic and international media coverage about 5G. – Mölder, H; Sazonov, V; Kerikmäe, T. (eds.). *The Russian Federation in the Global Information Warfare. Influence Operations in Europe and Its Neighbourhood*. Springer, pp. 267–294.
- Wagnsson, C.; Barzanje, C.** 2019. A framework for analysing antagonistic narrative strategies: A Russian tale of Swedish decline. – *Media, War & Conflict*, Vol. 14 (2), pp. 1–19.

- Watanabe, K.** 2018. Conspiracist propaganda: How Russia promotes anti-establishment sentiment online? ECPR General Conference 2018, Hamburg.
https://www.researchgate.net/publication/327022625_Conspiracist_propaganda_How_Russia_promotes_anti-establishment_sentiment_online.
- Wilson, D.** 2020. German establishment blames protests on mystery 'far-right' forces, when the real problem is a lame duck leader & lockdown fatigue. – RT, May 12.
<https://www.rt.com/op-ed/488384-german-merkel-protests-covid/>.
- Yablokov, I.** 2015. Conspiracy Theories as a Russian Public Diplomacy Tool: The Case of Russia Today (RT). – Politics, Vol. 35 (3/4), pp. 301–315.

MARI-LIIS MADISSON, PhD

Tartu Ülikooli filosoofia ja semiootika instituudi semiootika teadur

ANDREAS VENTSEL, PhD

Tartu Ülikooli filosoofia ja semiootika instituudi semiootika kaasprofessor